

WYROK SĄDU (ósma izba)

z dnia 16 czerwca 2011 r.*

W sprawach połączonych T-208/08 i T-209/08

Gosselin Group NV, dawniej Gosselin World Wide Moving NV, z siedzibą w Deurne (Belgia), reprezentowana przez adwokatów F. Wijckmansa oraz S. De Keera,

strona skarżąca w sprawie T-208/08,

Stichting Administratiekantoor Portielje, z siedzibą w Rotterdamie (Niderlandy), reprezentowana przez adwokata D. Van Hovego,

strona skarżąca w sprawie T-209/08,

* Język postępowania: niderlandzki.

przeciwko

Komisji Europejskiej, reprezentowanej przez A. Bouqueta oraz F. Ronkesa Agerbe-
eka, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana,

mającej za przedmiot żądanie stwierdzenia nieważności części decyzji Komisji C(2008) 926 wersja ostateczna, z dnia 11 marca 2008 r. w sprawie postępowania na podstawie art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/38.543 – Usługi w zakresie przeprowadzek międzynarodowych), zmienionej decyzją Komisji C(2009) 5810 wersja ostateczna z dnia 24 lipca 2009 r., a także – tytułem żądania ewentualnego – uchylenie lub obniżenie grzywny nałożonej na skarżące,

SĄD (ósma izba),

w składzie: S. Papasavvas, pełniący obowiązki prezesa, N. Wahl i A. Dittrich (sprawozdawca), sędziowie,

sekretarz: J. Plingers, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 29 kwietnia 2010 r.,

wydaje następujący

Wyrok

Okoliczności faktyczne

1. Przedmiot sporu

- Zgodnie z brzmieniem decyzji Komisji C(2008) 926 wersja ostateczna z dnia 11 marca 2008 r. w sprawie postępowania na podstawie art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/38.543 – Usługi w zakresie przeprowadzek międzynarodowych) (zwanej dalej „zaskarżoną decyzją”), której streszczenie zostało opublikowane w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* w dniu 11 sierpnia 2009 r. (Dz.U. C 188, s. 16), Gosselin Group NV uczestniczyła w kartelu na rynku usług przeprowadzek międzynarodowych w Belgii, który to kartel polegał na pośrednim i bezpośrednim ustalaniu cen, podziale rynku oraz manipulowaniu postępowaniem przetargowym. Komisja Wspólnot Europejskich wskazuje, że kartel funkcjonował niemal 19 lat (od października 1984 r. do września 2003 r.). Członkowie kartelu ustalali ceny, przedstawiali klientom fikcyjne kosztorysy (zwane też „pozornymi kosztorysami”) oraz wzajemnie rekompensowali straty wynikające z odrzucenia ofert, za pomocą systemu kompensacji finansowych zwanych „prowizjami”.

2. Skarżące

- 2 Skarżąca w sprawie T-208/08, Gosselin Group (zwana dalej „Gosselin”), powstała w 1983 r. i funkcjonowała pod tą firmą od dnia 20 grudnia 2007 r. Stichting Administratiekantoor Portielje (zwana dalej „Portielje”) – skarżąca w sprawie T-209/08, jest w posiadaniu 92% akcji Gosselin, pozostałe 8% należy do Vivet en Gosselin NV. 99,87% akcji Vivet en Gosselin NV należy do Portielje – fundacji, która nie prowadzi działalności handlowej, zrzeszając akcjonariuszy grupy w celu zapewnienia jednolitego zarządzania.
- 3 W trakcie roku gospodarczego zakończonego w dniu 30 czerwca 2006 r. Gosselin osiągnęła łączny obrót na rynku światowym w wysokości 143 639 000 EUR, Portielje natomiast w wysokości 0 EUR.

3. Postępowanie administracyjne

- 4 Zgodnie z brzmieniem zaskarżonej decyzji Komisja wszczęła postępowanie z własnej inicjatywy, ponieważ dysponowała informacjami wskazującymi, że niektóre spółki prawa belgijskiego prowadzące działalność w sektorze usług w zakresie przeprowadzek międzynarodowych uczestniczą w porozumieniach, które mogły wchodzić w zakres zakazu przewidzianego w art. 81 WE.
- 5 Na podstawie art. 14 ust. 3. rozporządzenia Rady nr 17 z dnia 6 lutego 1962 r., pierwszego rozporządzenia wprowadzającego w życie art. [81 WE] i [82 WE] (Dz.U. 13, s. 204), we wrześniu 2003 r. przeprowadzono kontrole w przedsiębiorstwach Allied Arthur Pierre NV, Interdean NV, Transworld International NV oraz Ziegler SA. W następstwie tych kontroli Allied Arthur Pierre przedłożyła wniosek o zwolnienie z grzywny lub jej obniżenie zgodnie z obwieszczeniem Komisji w sprawie zwolnienia

z grzywien oraz zmniejszania grzywien w przypadkach karteli (Dz.U. 2002, C 45, s. 3, zwanym dalej „komunikatem w sprawie współpracy z 2002 r.”). Allied Arthur Pierre przyznała się do udziału w porozumieniach w sprawie prowizji oraz pozornych kosztorysów, wymieniła swych konkurentów uczestniczących w porozumieniach, w szczególności konkurenta uprzednio nieznanego służbom Komisji, oraz przedłożyła dokumenty potwierdzające treść jej ustnych oświadczeń.

- 6 Na podstawie art. 18 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 [WE] i 82 [WE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1) Komisja wystosowała do przedsiębiorstw uczestniczących w porozumieniach antykonkurencyjnych, ich konkurentów oraz do organizacji zawodowej liczne pisemne żądania informacji. W dniu 18 października 2006 r. Komisja wystosowała do wielu przedsiębiorstw pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Wszyscy adresaci pisma ustosunkowali się do jego treści. Ich przedstawiciele, z wyjątkiem przedstawicieli Amertranseuro, Stichting Administratiekantoor Portielje, Team Relocations Ltd i Trans Euro Ltd, zażądali dostępu do dokumentów znajdujących się w aktach Komisji, dostępnych wyłącznie w lokalach Komisji. Komisja udzieliła im dostępu do akt w dniach od 6 do 29 listopada 2006 r. Wysłuchanie odbyło się w dniu 22 marca 2007 r.

- 7 Komisja wydała zaskarżoną decyzję w dniu 11 marca 2008 r.

4. Zaskarżona decyzja

- 8 Komisja twierdzi, że adresaci zaskarżonej decyzji, w tym skarżące, uczestniczyli w kartelu w sektorze usług w zakresie przeprowadzek międzynarodowych w Belgii lub są za udział w kartelu odpowiedzialni. Uczestnicy kartelu ustalali ceny, dokonywali podziału klientów oraz manipulowali postępowaniami przetargowymi co najmniej w okresie od 1984 r. do 2003 r. Dopuścili się oni w związku z tym jednolitego i ciągłego naruszenia art. 81 WE.

- 9 Zdaniem Komisji usługi będące przedmiotem porozumień dotyczyły zarówno przeprowadzek osób fizycznych, będących klientami indywidualnymi, a także pracownikami przedsiębiorstwa lub instytucji publicznej, jak i przeprowadzek przedsiębiorstw lub instytucji publicznych. Przeprowadzki te charakteryzowały się tym, że Belgia była ich punktem wyjściowym lub miejscem przeznaczenia. W związku z faktem, że siedziby wszystkich przywołanych spółek świadczących usługi w sektorze przeprowadzek międzynarodowych znajdowały się w Belgii oraz że działalność kartelu koncentrowała się w tym państwie, Komisja uznała, że geograficznym ośrodkiem kartelu była Belgia.
- 10 Łączny obrót uczestników kartelu z działalności w zakresie przeprowadzek międzynarodowych w Belgii został oszacowany przez Komisję na 41 mln EUR w 2002 r. Wobec faktu, iż określiła ona rozmiar sektora na około 83 mln EUR, udział w rynku przypadający łącznie przedsiębiorstwom uczestniczącym w kartelu określono w przybliżeniu na 50% rynku.
- 11 Komisja wskazuje, że kartel miał w szczególności na celu ustalenie i utrzymanie zawyżonych cen oraz dokonanie równoczesnego lub następczego podziału rynku pod różnymi postaciami: porozumień w sprawie cen, porozumień w sprawie podziału rynku za pomocą systemu ofert osłonowych (pozorne kosztorysy) oraz porozumień w sprawie systemu kompensacji finansowych za odrzucenie oferty lub w przypadkach wstrzymania się od jej złożenia (prowizje).
- 12 Komisja jest zdania, że w okresie od 1984 r. do początku lat 90. kartel ten funkcjonował w szczególności na podstawie pisemnych porozumień w sprawie ustalania cen. Jednocześnie wprowadzono prowizje i pozorne kosztorysy. Prowizja była ukrytym elementem ceny końcowej ponoszonej przez konsumenta bez uzyskania świadczenia wzajemnego. Stanowiła ona kwotę pieniężną, którą spółka świadcząca usługi w zakresie przeprowadzek międzynarodowych, podpisując umowę na świadczenie usług w tym zakresie, była winna konkurentom, którzy nie podpisali umowy, niezależnie od tego, czy złożyli oni również ofertę w tym zakresie, czy też się wstrzymali. Chodziło zatem o rodzaj kompensacji finansowej dla spółek świadczących usługi w zakresie

przeprowadzek, które nie podpisały umowy. Członkowie kartelu obciążali się wzajemnie fakturami za fikcyjne usługi, opiekujące na prowizje od odrzuconych ofert lub od ofert, których nie złożyli, obciążając klientów fakturami opiekującymi na równość prowizji. Komisja twierdzi, że praktyka ta winna być uznana za pośrednie ustalanie cen za usługi w zakresie przeprowadzek międzynarodowych w Belgii.

- 13 Członkowie tego kartelu współpracowali również w zakresie wystawiania pozornych kosztorysów, które wprowadzały klientów, tzn. pracodawców pokrywających koszty przeprowadzek, w błędne przekonanie, iż dokonują oni wyboru na podstawie kryteriów opierających się na konkurencji. Pozorny kosztorys był fikcyjnym kosztorysem przedstawianym klientowi lub przeprowadzającej się osobie przez spółkę, która nie miała zamiaru dokonywać przeprowadzki. Składając pozorny kosztorys, spółka świadcząca usługi w zakresie przeprowadzek, której zależało na podpisaniu umowy (zwana dalej „spółką ubiegającą się”), powodowała, że instytucja lub przedsiębiorstwo otrzymywało liczne kosztorysy, bezpośrednio lub za pośrednictwem osoby, która planowała przeprowadzkę. W tym celu spółka ubiegająca się wskazywała konkurentom cenę, kwotę ubezpieczenia i koszty magazynowania, na które mieli oni wycenić usługę. Cena ta – wyższa od ceny zaproponowanej przez spółkę ubiegającą się, figurowała następnie we wstępnych kosztorysach. Zdaniem Komisji, biorąc pod uwagę fakt, że pracodawca wybiera zwykle spółkę, która oferuje najniższą cenę, spółki zainteresowane przeprowadzeniem tej samej międzynarodowej przeprowadzki wiedziały co do zasady z wyprzedzeniem, która spośród nich będzie mogła podpisać umowy na dokonanie konkretnej przeprowadzki.

- 14 Poza tym Komisja wskazuje, że cena proponowana przez spółkę ubiegającą się mogła być zawyżona, ponieważ inne spółki zainteresowane dokonaniem tej samej przeprowadzki składały pozorne kosztorysy, w których figurowała cena wskazana przez spółkę ubiegającą się. Komisja cytuje dla przykładu w motywie 233 zaskarżonej decyzji wewnętrzną korespondencję elektroniczną Allied Arthur Pierre z dnia 11 lipca 1997 r., w której mowa, że „klient poprosił o dwa wstępne kosztorysy, możemy zatem zaproponować wysoką cenę”. Dlatego też Komisja twierdzi, że przedstawianie klientom

pozornych kosztorysów było manipulowaniem postępowaniem przetargowym z tym skutkiem, że wszystkie ceny wskazane w ofertach były celowo wyższe niż cena spółki ubiegającej się, a w każdym razie wyższe niż w warunkach konkurencyjnych.

- 15 Komisja twierdzi, że porozumienia dotyczyły okresu do 2003 r. Jej zdaniem te złożone działania miały ten sam cel – ustalanie cen, podział rynku i zakłócanie w ten sposób konkurencji.
- 16 Ostatecznie Komisja wydała zaskarżoną decyzję, której art. 1 brzmi następująco:

„Wymienione przedsiębiorstwa dopuściły się naruszenia przepisów art. 81 ust. 1 [WE], ustalając w sposób bezpośredni lub pośredni ceny usług w zakresie przewodzątek międzynarodowych w Belgii, dzieląc między siebie udziały w tym rynku i manipulując postępowaniem przetargowym w następujących okresach:

[...]

- c) [Gosselin] od dnia 31 stycznia 1992 r. do dnia 18 września 2002 r.; wraz z [Portielje] od dnia 1 stycznia 2002 r. do dnia 18 września 2002 r.;

[...] [tłumaczenie nieoficjalne]”

- 17 W konsekwencji w art. 2 lit. e) zaskarżonej decyzji Komisja nałożyła na Gosselin grzywnę w wysokości 4,5 mln EUR, za uiszczenie której Portielje została obciążona solidarną odpowiedzialnością do wysokości 370 tys. EUR.

- 18 W celach obliczenia kwoty grzywien Komisja zastosowała metodę określoną w wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 1/2003 (Dz.U. 2006, C 210, s. 2, zwanych dalej „wytycznymi z 2006 r.”).
- 19 W dniu 24 lipca 2009 r. Komisja wydała decyzję C (2009) 5810 wersja ostateczna, zmieniającą zaskarżoną decyzję w zakresie wartości sprzedaży uwzględnionej w celu obliczenia podstawowej kwoty grzywiny nałożonej na Gosselin i na Portielje. W konsekwencji grzywna nałożona na Gosselin została obniżona do wysokości 3,28 mln EUR, a solidarną odpowiedzialnością za jej uiszczenie Portielje została obciążona do wysokości 270 tys. EUR.

Przebieg postępowania i żądania stron

- 20 Pismami złożonymi w sekretariacie Sądu w dniu 4 czerwca 2008 r. skarżące wniosły niniejsze skargi.
- 21 Postanowieniem prezesa ósmej izby Sądu z dnia 5 marca 2010 r. sprawy T-208/08 i T-209/08 zostały połączone do celów procedury ustnej i wydania wyroku zgodnie z art. 50 regulaminu postępowania przed Sądem.
- 22 Na podstawie sprawozdania sędziego sprawozdawcy Sąd (ósma izba) postanowił otworzyć procedurę ustną i zadać kilka pytań Komisji. Na rozprawie w dniu 29 kwietnia 2010 r. wysłuchano wystąpień stron i ich odpowiedzi na pytania Sądu.

23 W sprawie T-208/08 Gosselin wnosi do Sądu o:

- stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji, w zakresie w jakim jej dotyczy;

- tytułem żądania ewentualnego – stwierdzenie nieważności art. 1 zaskarżonej decyzji, w zakresie w jakim jej dotyczy, poprzez przypisanie jej odpowiedzialności za udział w naruszeniu ciągłym trwającym od dnia 31 stycznia 1992 r. do dnia 18 września 2002 r. oraz obniżenie grzywny nałożonej w art. 2, w zakresie w jakim jej dotyczy, zgodnie z przyjętym w tym przepisie czasem trwania naruszenia;

- tytułem żądania ewentualnego – stwierdzenie nieważności art. 2 lit. e) zaskarżonej decyzji, w zakresie w jakim jej dotyczy, oraz obniżenie w konsekwencji wysokości grzywny nałożonej w art. 2;

- obciążenie Komisji kosztami postępowania.

24 W sprawie T-209/08 Portielje wnosi do Sądu o:

- stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji w części, która jej dotyczy;

- tytułem żądania ewentualnego – stwierdzenie nieważności art. 2 lit. e) zaskarżonej decyzji w części, która jej dotyczy, i obniżenie w konsekwencji nałożonej w art. 2 grzywny;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania.

25 W sprawach połączonych T-208/08 i T-209/08 Komisja wnosi do Sądu o:

— oddalenie skarg;

— obciążenie skarżących własnymi kosztami, ewentualnie odpowiednią częścią kosztów poniesionych przez Komisję.

Co do prawa

26 Gosselin podnosi trzy zarzuty zmierzające do stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji i uchylenia lub obniżenia grzywny. Portielje, która została określona przez Komisję jako jej spółka dominująca, podnosi dwa dodatkowe zarzuty dotyczące pojęcia przedsiębiorstwa i możliwości przypisania jej odpowiedzialności za naruszenia, których dopuściła się Gosselin. W pozostałym zakresie podniesione przez Portielje zarzuty są identyczne z tymi, na które powołuje się Gosselin.

27 Tytułem wstępnych uwag dotyczących zarzutów trzeciego, czwartego i piątego Portielje wskazuje, że czyny, które mogły stanowić naruszenia prawa konkurencji, zostały popełnione wyłącznie przez Gosselin i że ona sama może ponosić odpowiedzialność wyłącznie wówczas, gdy Gosselin zostanie uznana za odpowiedzialną w świetle prawa konkurencji.

1. *W przedmiocie pierwszego i drugiego zarzutu Portielje, dotyczących naruszenia art. 81 WE*

- 28 W ramach zarzutu pierwszego Portielje twierdzi, że nie jest przedsiębiorstwem w rozumieniu wspólnotowego prawa konkurencji. W ramach zarzutu drugiego podnosi ona, że nie może zostać uznana za współodpowiedzialną za czyny popełnione przez Gosselin.

Argumenty stron

Argumenty Portielje

- 29 Portielje podnosi, że nie jest przedsiębiorstwem w rozumieniu wspólnotowego prawa konkurencji, ponieważ nie prowadzi działalności gospodarczej. Wskazuje ona w tym zakresie, że nie prowadzi działalności na żadnym rynku towarów ani usług i że jest ona, wyłącznie jako powiernik, posiadaczem akcji należących uprzednio do samych akcjonariuszy grupy. Akcje te nie mogą być wprowadzane na jakikolwiek rynek w celu negocjowania ich ceny, a Portielje nie oferuje również żadnych usług w zakresie obrotu akcjami osób trzecich. W konsekwencji „stichting” (fundacja) Portielje nie jest w Niderlandach opodatkowana podatkiem od osób prawnych ani podatkiem obrotowym. Wynika stąd, zdaniem Portielje, że pomiędzy nią a Gosselin nie istnieje relacja spółka dominująca–spółka zależna.
- 30 W replice Portielje wskazuje, że zarzut ten różni się od podniesionego przez nią zarzutu drugiego, dotyczącego braku możliwości przypisania Portielje odpowiedzialności za naruszenia, jakich dopuściła się Gosselin.

- 31 Odnosząc się do drugiego z podniesionych zagadnień, Portielje twierdzi, że możliwość przypisania spółce dominującej odpowiedzialności za zachowanie spółki zależnej jest uzależniona od stwierdzenia faktycznego wykonywania w stosunku do niej uprawnień kierowniczych. Nie wywierała ona natomiast żadnego decydującego wpływu na politykę handlową i strategiczną Gosselin. Po pierwsze, podnosi ona, że jej zarząd (bestuur) zebrał się po raz pierwszy w dniu 5 listopada 2004 r., a zatem na długo po zakończeniu naruszenia. Wobec faktu, iż zarząd ten w trakcie okresu naruszenia nie zebrał się ani razu, jest w rzeczywistości niemożliwe, by Portielje wywierała wpływ na Gosselin. Po drugie wyłączna działalność Portielje polegała na wykonywaniu na ogólnym zgromadzeniu akcjonariuszy Gosselin, prawa głosu wynikającego z posiadanych akcji. Jedyna (pośrednia) możliwość, by Portielje wpływała na politykę Gosselin, polegając musiałaby na wykorzystywaniu prawa głosu na zgromadzeniu generalnym akcjonariuszy tej spółki. Zostało jednak ustalone, że w trakcie omawianego okresu (od dnia 1 stycznia 2002 r. do dnia 18 września 2002 r.) nie odbyło się ani jedno zebranie akcjonariuszy Gosselin. Po trzecie, w trakcie okresu, którego dotyczy spór, Portielje nie miała żadnego wpływu na skład zarządu Gosselin. Członkowie zarządu Gosselin pełnili tę funkcję zanim Portielje nabyła akcje Gosselin w charakterze powiernika.
- 32 W konsekwencji Portielje uważa, że mimo iż Komisja może powołać się na wynikające z orzecznictwa domniemanie posiadania 100% udziałów w spółce (wyrok Sądu z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-354/94 Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji, Rec. s. II-2111, pkt 79), zostałyby ono obalone na podstawie ustalonych faktów.
- 33 W replice Portielje dodaje, że w skład zarządów Portielje i Gosselin tylko częściowo wchodzi ci sami członkowie. Spośród sześciu osób tworzących zarząd Portielje jedynie połowa zasiadała również w zarządzie Gosselin. Poza tym Portielje działała zgodnie ze swym statutem, ponieważ sprawozdanie roczne z 2002 r. zostało sporządzone w formie pisemnej.

Argumenty Komisji

- 34 Komisja wyjaśnia, iż powodem, dla którego uznała Portielje za współodpowiedzialną za czyny popełnione przez Gosselin, jest istnienie strukturalnych i funkcjonalnych związków pomiędzy tymi dwoma podmiotami. Niemniej jednak nie uznała Portielje za przedsiębiorstwo jako takie, ale raczej za składnik przedsiębiorstwa, które popełniło naruszenie. Formalna rozdzielnosc tych dwóch podmiotów wynikająca z ich odrębnej osobowości prawnej nie wyklucza jednak jednolitości ich zachowania na rynku w celu stosowania zasad konkurencji.
- 35 Komisja podnosi, że co do zasady współodpowiedzialność Portielje oparła na domniemaniu faktycznym, wywiedzionym z faktu posiadania przez ten podmiot niemalże całości kapitału Gosselin. Twierdzenie Portielje, jakoby jej zarząd zebrał się po raz pierwszy dopiero w dniu 5 listopada 2004 r., tj. już po ustaniu naruszenia, jest sprzeczne z treścią jej statutu. Poza tym okoliczność ta nie świadczy o tym, iż Portielje nie wywierała decydującego wpływu na politykę handlową i strategiczną Gosselin. Nawet wobec braku zebrań zarządu Portielje mogła wywierać bezpośredni wpływ na politykę Gosselin, jako że trzech głównych członków kierownictwa Portielje byli jednocześnie członkami zarządu Gosselin.

Ocena Sądu

- 36 Chociaż Komisja odniosła się łącznie do dwóch zarzutów Portielje, należy zbadać je osobno.

W przedmiocie zarzutu pierwszego

- 37 W ramach zarzutu pierwszego Portielje podnosi, że nie jest przedsiębiorstwem w rozumieniu wspólnotowego prawa konkurencji. W tym względzie należy stwierdzić, że zarówno art. 81 WE, jak i art. 23 rozporządzenia nr 1/2003 znajdują zastosowanie wyłącznie do zachowań przedsiębiorstw (wyrok Trybunału z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-123, pkt 59).
- 38 Komisja sama przyznaje w odpowiedzi na skargę, że Portielje nie jest „przedsiębiorstwem jako takim”.
- 39 Co prawda Komisja twierdzi jednocześnie, że Portielje jest „składnikiem przedsiębiorstwa, które popełniło naruszenie” oraz że formalna rozdzielność tych dwóch podmiotów wynikająca z ich odrębnej osobowości prawnej nie wyklucza jednolitości ich zachowania na rynku w celu stosowania zasad konkurencji. Jednak w wywodzie tym mylone są dwa odrębne pojęcia, mianowicie pojęcie przedsiębiorstwa i pojęcie możliwości przypisania odpowiedzialności za naruszenie popełnione przez spółkę zależną spółce dominującej.
- 40 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem pojęcie przedsiębiorstwa rozpatrywane w kontekście prawa konkurencji wino być rozumiane jako odnoszące się do jednostki gospodarczej jako przedmiotu danego porozumienia, nawet jeśli z prawnego punktu widzenia owa jednostka gospodarcza składa się z wielu osób fizycznych lub prawnych (wyrok Trybunału z dnia 12 lipca 1984 r. w sprawie 170/83 Hydrotherm, Rec. s. 2999, pkt 11). W ten sam sposób, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, okoliczność, iż spółka zależna ma odrębną osobowość prawną, nie wystarcza, by wykluczyć możliwość przypisania jej zachowania spółce dominującej, w szczególności gdy spółka zależna nie określa w sposób autonomiczny swego zachowania na rynku, ale stosuje co do zasady polecenia przekazywane jej przez spółkę dominującą (zob. wyroki Trybunału: z dnia 14 lipca 1972 r. w sprawie 48/69 Imperial Chemical Industries

przeciwko Komisji, Rec. s. 619, pkt 132, 133; z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-286/98 P Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji, Rec. s. I-9925, pkt 26).

- 41 W wyżej wymienionych sprawach pozostawało jednak bezsporne, że spółka dominująca była przedsiębiorstwem, nawet jeśli nie uczestniczyła ona jako taka w ukaranym zachowaniu. Pojęcie jednostki gospodarczej, która może łączyć w sobie liczne odrębne osobowości prawne, zostało zatem wprowadzone w celu umożliwienia przypisania jednemu podmiotowi prawnemu (spółce dominującej) odpowiedzialności za zachowania innego podmiotu prawnego (spółki zależnej), a nie w celu ustanowienia podstaw do traktowania spółki dominującej jako przedsiębiorstwa. Pojęcie jednostki gospodarczej nie może w konsekwencji służyć uzupełnieniu braku wynikającego z faktu, iż spółka dominująca nie jest przedsiębiorstwem.
- 42 Wynika stąd, że spółka dominująca przedsiębiorstwa, które dopuściło się naruszenia art. 81 WE, nie może zostać ukarana w drodze decyzji wydanej na podstawie tego postanowienia traktatu, jeśli sama nie jest przedsiębiorstwem.
- 43 Należy zatem zbadać, czy Portielje jest przedsiębiorstwem.
- 44 W kontekście prawa konkurencji pojęcie przedsiębiorstwa obejmuje każdy podmiot wykonujący działalność gospodarczą, niezależnie od jego formy prawnej i sposobu finansowania (wyrok Trybunału z dnia 23 kwietnia 1991 r. w sprawie C-41/90 Höfner i Elser, Rec. s. I-1979, pkt 21).
- 45 W niniejszej sprawie kwestionowana jest wyłącznie kwestia, czy Portielje prowadzi działalność gospodarczą.

- 46 Nie budzi wątpliwości, że Portielje nie prowadzi działalności gospodarczej w sposób bezpośredni. Twierdzi ona w tym względzie, że nie działa na żadnym rynku towarów lub usług i że jest ona, wyłącznie w charakterze powiernika, posiadaczem akcji należących uprzednio do samych akcjonariuszy grupy, które to akcje nie mogą być wprowadzane na jakikolwiek rynek w celu negocjacji ich ceny, a ona nie oferuje również żadnych usług w zakresie obrotu akcjami osób trzecich. Komisja nie kwestionuje tych twierdzeń.
- 47 Komisja opiera się jednakże na wyroku Trybunału w celu potwierdzenia, że Portielje uczestniczy pośrednio w działalności gospodarczej prowadzonej przez Gosselin. Trybunał uznał bowiem, że podmiot, który posiadając udziały kontrolne w spółce, skutecznie wykonuje nad nią kontrolę, ingerując bezpośrednio lub pośrednio w zarządzanie nią, powinien być uważany za uczestniczący w działalności gospodarczej wykonywanej przez kontrolowane przedsiębiorstwo i z tego tytułu zostać uznany za przedsiębiorstwo w rozumieniu prawa konkurencji. Natomiast zwykłe posiadanie udziałów, nawet kontrolnych, nie wystarcza, aby działalność podmiotu będącego posiadaczem tych udziałów uznać za gospodarczą, jeżeli polega ona jedynie na wykonywaniu praw związanych ze statusem akcjonariusza lub członka oraz ewentualnym pobieraniu dywidend, zwykłych pożytków z prawa własności danego dobra (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 10 stycznia 2006 r. w sprawie C-222/04 Cassa di Risparmio di Firenze i in., Zb.Orz. s. I-289, pkt 111–113).
- 48 Należy zatem zbadać, czy Portielje „bezpośrednio lub pośrednio ingerowała” w zarządzanie Gosselin. Problematyka ta jest bardzo zbliżona do dotyczącej decydującego kryterium w ramach zarzutu drugiego, opartego na możliwości przypisania Portielje odpowiedzialności za zachowanie Gosselin. Zakładając nawet, w celu przypisania jej odpowiedzialności za zachowanie Gosselin, iż Portielje jest przedsiębiorstwem, pozostaje bowiem zbadanie, czy wywierała ona decydujący wpływ na tę spółkę. Inaczej niż w odniesieniu do ostatniej z poruszanych kwestii (zob. pkt 52 poniżej), Trybunał nie przewidział wzruszalnego domniemania „ingerencji” w rozumieniu wyroku w sprawie Cassa di Risparmio di Firenze i in., pkt 47 powyżej. W wyroku tym Trybunał ograniczył się bowiem do udzielenia sądowi krajowemu wskazówek umożliwiających mu ocenę, w świetle znajdujących zastosowanie przepisów krajowych, ewentualnej

ingerencji fundacji bankowych w zarządzanie spółkami bankowymi. W konsekwencji w niniejszym przypadku ciężar dowodu na okoliczność „ingerencji” spoczywa na Komisji.

- 49 Należy w tym względzie stwierdzić, że Komisja ograniczyła się do odnotowania, iż Portielje jest w posiadaniu niemalże całości kapitału zakładowego Gosselin oraz że trzech głównych członków jej kierownictwa było jednocześnie członkami zarządu Gosselin. Innymi słowy podniosła jedynie argumenty dotyczące struktury, które dotyczą ponadto pojęcia – odrębnego – wywierania decydującego wpływu. Nie dostarczyła ona jednak żadnego konkretnego dowodu, za pomocą którego można by wykazać, że Portielje rzeczywiście ingerowała w zarządzanie Gosselin.
- 50 Wynika stąd, że Komisja nie wykazała, by Portielje była przedsiębiorstwem w rozumieniu art. 81 WE oraz że wobec tego należy uwzględnić zarzut podniesiony przez tę skarżącą.

W przedmiocie zarzutu drugiego

- 51 Uzupełniająco należy zbadać, czy przy założeniu, że Portielje jest przedsiębiorstwem, można przypisać jej odpowiedzialność za zachowanie Gosselin ze względu na to, iż wywierała na nią „decydujący wpływ”.
- 52 Komisja opiera się w tym względzie na orzecznictwie, zgodnie z którym w konkretnym przypadku, w którym spółka dominująca posiada 100% kapitału swojej spółki zależnej będącej sprawcą naruszenia, istnieje wrzuszalne domniemanie, że ta spółka

dominująca wywiera decydujący wpływ na zachowanie swojej spółki zależnej (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 25 października 1983 r. w sprawie 107/82 AEG przeciwko Komisji, Rec. s. 3151, pkt 50) Z tego względu do spółki dominującej, która kwestionuje przed sądem wspólnotowym decyzję Komisji obciążającą ją solidarną odpowiedzialnością za zachowanie, jakiego dopuściła się jej spółka zależna, należy obalenie tego domniemania poprzez przedstawienie dowodów, za pomocą których można dowieść niezależnego charakteru jej spółki zależnej (wyrok Trybunału z dnia 10 września 2009 r. w sprawie C-97/08 P Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8237, pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 53 W niniejszej sprawie Portielje, będącej w posiadaniu niemalże całości kapitału zakładowego Gosselin, udało się obalić domniemanie wywierania decydującego wpływu.
- 54 Po pierwsze, Portielje wskazuje, że jej zarząd zebrał się po raz pierwszy w dniu 5 listopada 2004 r., a zatem dwa lata po zakończeniu naruszenia, które miało miejsce w dniu 18 września 2002 r. Komisja replikuje, że mając na względzie fakt, iż Portielje powstała w czerwcu 2001 r. oraz że jej statut przewiduje co najmniej jedno zebranie zarządu w roku, tego rodzaju zachowanie byłoby sprzeczne z treścią statutu Portielje. Jednakże wydanie świadectw Gosselin w ramach fundacji zostało odnotowane wyłącznie w dniu 11 grudnia 2002 r. Poza tym art. 5.2 statutu Portielje umożliwia również podejmowanie decyzji na piśmie. Według Portielje, czego nie podważyła Komisja, przed zebraniem w dniu 5 listopada 2004 r. miało to miejsce wyłącznie raz, mianowicie w dniu 10 marca 2003 r. w celu sporządzenia sprawozdania rocznego za 2002 r. W konsekwencji należy stwierdzić, że Portielje działała w zgodzie ze swym statutem i że tak procedura pisemna z dnia 10 marca 2003 r., jak i pierwsze formalne zebranie zarządu z dnia 5 listopada 2004 r. miały miejsce po zakończeniu naruszenia. Wywieranie przez Portielje decydującego wpływu na zachowanie jej spółki zależnej jest zatem wykluczone już z tego tylko powodu.
- 55 Po drugie, jedyne działanie, jakie mogła podjąć Portielje, polegało na wykonywaniu na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy Gosselin prawa głosu, wynikającego z faktu

z posiadania jej akcji. Jedyna możliwość wpływania przez Portielje na politykę Gosselin polegała zatem na korzystaniu z prawa głosu podczas walnego zgromadzenia akcjonariuszy. Niemniej jednak zostało ustalone, że w okresie, którego dotyczy spór (tj. od dnia 1 stycznia 2002 r. do dnia 18 września 2002 r.), nie odbyło się ani jedno walne zgromadzenie akcjonariuszy Gosselin.

56 Po trzecie, Portielje wskazuje, że w danym okresie nie miała żadnego wpływu na skład zarządu Gosselin. Komisja zwraca uwagę, że nawet wobec braku zebrania zarządu Gosselin Portielje miała możliwość wywierania bezpośredniego wpływu na politykę handlową i strategiczną Gosselin, ponieważ trzech głównych członków jej zarządu byli jednocześnie członkami zarządu Gosselin. Niemniej jednak Portielje słusznie zwraca uwagę, że w skład zarządów jej i Gosselin jedynie częściowo wchodzi ci sami członkowie. Spośród sześciu osób wchodzących w skład zarządu Portielje jedynie połowa zasiada również w zarządzie Gosselin. W okresie, którego dotyczy spór, Portielje nie zmieniła składu zarządu Gosselin. Członkowie zarządu Gosselin zarządzali tą spółką zanim Portielje, w charakterze powiernika, nabyła akcje Gosselin. Następstwo tych zdarzeń w czasie wskazuje, że obecność członków zarządu Portielje w zarządzie Gosselin nie jest wyrazem wpływu, jaki wywierała ona na tę spółkę.

57 Poza tym należy odrzucić twierdzenie, jakoby trzy osoby, które wchodziły w skład zarządu Gosselin, ale stanowiły jedynie połowę zarządu Portielje, sprawowały kontrolę nad Gosselin nie jako członkowie jej zarządu, ale poprzez wpływ, jaki wywierała Portielje w ramach walnego zgromadzenia akcjonariuszy Gosselin. Komisja przyznaje, że byłoby „bardzo sztuczne”, by główne osoby zarządzające Portielje wywierały za pośrednictwem walnego zgromadzenia akcjonariuszy Gosselin wpływ na jej zarząd – organ, w łonie którego sami zasiadali. W każdym razie częściowa zbieżność składu zarządu spółek nie oznacza, że wszystkie przedsięwzięcia, w których zarządach zasiada również trzech członków zarządu Gosselin winny być z tego względu

traktowane jako spółki dominujące Gosselin. W niniejszej sprawie trzy osoby zarządzające Gosselin zaliczały się do właścicieli Portielje, która była jedynie instrumentem w wykonywaniu prawa własności. Tym samym nawet przy założeniu, że te trzy osoby nie działały wyłącznie jako osoby zarządzające Gosselin, jest bardziej prawdopodobne, iż działały one w swym własnym interesie.

- 58 Z powyższych uwag wynika, że Portielje przedstawiła dowody, które mogą wykazać, iż nie wywierała ona decydującego wpływu na Gosselin lub że nie była w stanie wywierać takiego wpływu. Tym samym zdołała ona obalić domniemanie wynikające z wyżej wymienionego w pkt 32 wyroku z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji oraz wymienionego w pkt 52 powyżej wyroku w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji.
- 59 Wynika stąd, iż należy uznać zasadność pierwszego i drugiego zarzutu Portielje oraz stwierdzić nieważność zaskarżonej decyzji, w zakresie w jakim dotyczy ona tej skarżącej.

2. W przedmiocie trzeciego zarzutu Portielje oraz pierwszego zarzutu Gosselin, dotyczących naruszenia art. 81 WE

- 60 Zarzut ten składa się z dwóch części. W ramach pierwszej części tego zarzutu Portielje i Gosselin podważają argument, jakoby ich praktyki spowodowały odczuwalne ograniczenie konkurencji. W ramach drugiej części zarzutu kwestionują one fakt odczuwalnego wpływu ich zachowania na handel między państwami członkowskimi.

W przedmiocie braku odczuwalnego ograniczenia konkurencji, na który powołują się skarżące

Argumenty stron

- 61 Skarżące twierdzą, że Gosselin nie brała żadnego udziału w porozumieniu w sprawie cen i z tego względu nie figuruje w uzasadnieniu zaskarżonej decyzji, która go dotyczy. Gosselin nie kwestionuje, że w pewnej liczbie przypadków otrzymała lub zapłaciła prowizję oraz że była to swego rodzaju kompensata finansowa dla spółek świadczących usługi w zakresie przeprowadzek, które nie zawarły umowy na ich świadczenie. Niemniej jednak podkreśla ona, że otrzymała prowizje wyłącznie w odniesieniu do przeprowadzek, w stosunku do których rzeczywiście złożyła konkurencyjny kosztorys. Dlatego w odniesieniu do Gosselin system prowizji nie szedł w parze z systemem podziału klientów. Nie stosowała ona również cen minimalnych.
- 62 Gosselin nie kwestionuje faktu, iż prosiła o wystawianie oraz że sama wystawiała pozorne kosztorysy, ale potwierdza, że czyniła to wyłącznie wówczas, gdy uważała, iż nie jest w stanie zawrzeć danej umowy. Spółka ta twierdzi, że nie wie o pozornych kosztorysach, o których wystawienie proszono lub które wystawiono bez prośby ze strony klienta, który zamierzał się przeprowadzić, a który dokonał już wyboru jednej ze spółek. Nigdy nie stosowała ona prowizji i pozornych kosztorysów w stosunku do jednej i tej samej przeprowadzki.
- 63 Skarżące podnoszą, że zaskarżona decyzja nie dowodzi, że prowizje i pozorne kosztorysy miały ograniczający i odczuwalny skutek dla konkurencji. Poza tym twierdzą, że Gosselin nie może być obciążona odpowiedzialnością za zachowania, których nie przejawiała. W tym względzie podkreślają one, że Gosselin nie uczestniczyła w żadnym spotkaniu kartelu oraz że nie posiadała ona wiedzy o porozumieniach w sprawie cen.

- 64 Komisja utrzymuje, że nie jest w żaden sposób zobowiązana do wykazania istnienia rzeczywistych skutków anytkonkurencyjnych. Poza tym podważa ona twierdzenia skarżących.

Ocena Sądu

- 65 Tytułem wstępu należy stwierdzić, że wbrew temu co sugeruje jej tytuł ? pierwsza część tego zarzutu nie odnosi się ani do zasady zwanej de minimis, tj. reguły, według której do porozumień o mniejszym znaczeniu, które nie ograniczają odczuwalnie konkurencji, nie znajduje zastosowania zakaz ustanowiony na mocy art. 81 ust. 1 WE, jeżeli ograniczają one konkurencję tylko w marginalny sposób (zob. podobnie wyroki Trybunału: z dnia 30 czerwca 1966 r. w sprawie 56/65 LTM, Rec. s. 337, s. 360; z dnia 9 lipca 1969 r. w sprawie 5/69 Völk, Rec. s. 295, pkt 7), ani do obwieszczenia Komisji, które zasady tej dotyczy, mianowicie obwieszczenia w sprawie porozumień o mniejszym znaczeniu, które nie ograniczają odczuwalnie konkurencji na mocy art. 81 ust. 1 [WE] (de minimis) (Dz.U. 2001, C 368, s. 13).
- 66 Skarżące powołują się raczej na brak dowodów na okoliczność antykonkurencyjnych skutków lub jakiegokolwiek ograniczenia konkurencji. Poza tym kwestionują odpowiedzialność Gosselin za zachowania, których, jak twierdzi, nie przejawiała.

— W przedmiocie braku ograniczenia konkurencji, na który powołują się skarżące

- 67 W zakresie w jakim skarżące podważają uznanie prowizji i pozornych kosztorysów za ograniczenia konkurencji, należy podkreślić, że te dwie praktyki miały na celu podział klientów i manipulowanie postępowaniami przetargowymi, tj. dwa oczywiste sposoby ograniczania konkurencji. W celu sporządzania pozornych kosztorysów

zaangażowane przedsiębiorstwa świadczące usługi w dziedzinie przeprowadzek wymieniały informacje dotyczące dokładanej daty i szczegółów planowanej przeprowadzki, jak również ceny tej usługi, w ten sposób, że przedsiębiorstwo, które składało pozorny kosztorys, dobrowolnie rezygnowało z podejmowania jakiegokolwiek faktycznej konkurencji z przedsiębiorstwem, które prosiło o wystawienie pozornego kosztorysu. Skutkiem był zaawansowany system powodujący sztuczny wzrost cen.

- 68 Jak wykazała Komisja w zaskarżonej decyzji, interes przeprowadzającej się osoby w otrzymaniu pozornego kosztorysu polegał na tym, iż nie musiała ona prosić o opracowanie wielu ofert. W przypadku gdy przeprowadzka jest opłacana przez pracodawcę, jest mało prawdopodobne, by przeprowadzająca się osoba zwracała się do innych przedsiębiorstw świadczących usługi w dziedzinie przeprowadzek o wystawienie prawdziwych kosztorysów. W ten sposób przedsiębiorstwo, do którego się zwrócono o dokonanie przeprowadzki, nie musiało spodziewać się żadnej konkurencji ze strony innych zaangażowanych w kartel przedsiębiorstw świadczących usługi w dziedzinie przeprowadzek, z tym skutkiem, że można się spodziewać, iż stosowało najwyższe z możliwych cen. Instytucja lub przedsiębiorstwo, które opłacało przeprowadzkę, nie mogło korzystać z wolnej konkurencji, choć było to dokładnie powodem, dla którego prosiło o dostarczenie kosztorysu. Wniosek ten wynika zresztą wyraźnie z wewnętrznej korespondencji elektronicznej Allied Arthur Pierre, przytoczonej w motywie 233 zaskarżonej decyzji, z której wynika, że „klient poprosił o dwa [wstępne kosztorysy], możemy zatem zaproponować wysoką cenę”.
- 69 Tym samym prowizje niewątpliwie wpływały w sposób nieunikniony na podniesienie poziomu cen, skoro spowodowane w ten sposób koszty były przerzucane na klientów. Wbrew temu, co twierdzą skarżące, przedmiotem tych praktyk było zatem zakłócanie konkurencji w rozumieniu art. 81 WE.
- 70 Wreszcie należy podkreślić, że osoba planująca przeprowadzkę i pozostająca w kontakcie z dostawcą usług nie jest prawdziwym klientem spółki świadczącej usługi w zakresie przeprowadzek. W motywie 264 zaskarżonej decyzji Komisja wskazała, że do przedsiębiorstwa lub instytucji publicznej, które opłaca koszty przeprowadzki, należy wybór spółki świadczącej takie usługi. To właśnie w celu posiadania możliwości wyboru wiele przedsiębiorstw i instytucji publicznych wymaga się złożenia wielu ofert. W konsekwencji należy odrzucić argumenty, jakoby wystawiano pozorne kosztorysy

w odpowiedzi na potrzeby rynku lub że wystawiano je wyłącznie po tym jak „klient” dokonał wyboru.

- 71 Tym samym nie sposób uznać zarzutu dotyczący braku jakiegokolwiek ograniczenia konkurencji za zasadny.

— W przedmiocie dowodu na okoliczność zaistnienia antykonkurencyjnych skutków

- 72 Odnosząc się do dowodu na okoliczność zaistnienia antykonkurencyjnych skutków, należy wskazać, że co do zasady ocena porozumienia w świetle art. 81 ust. 1 WE winna brać pod uwagę konkretne ramy, w których skutki te się przejawiają, a w szczególności kontekst gospodarczy i prawny, w którym funkcjonują zaangażowane przedsiębiorstwa, charakter usług, których dotyczy to porozumienie, jak również rzeczywiste warunki funkcjonowania i struktury danego rynku (zob. wyrok Sądu z dnia 15 września 1998 r. w sprawach połączonych T-374/94, T-375/94, T-384/94 i T-388/94 *European Night Services i in. przeciwko Komisji*, Rec. s. II-3141, pkt 136 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 73 Komisja słusznie podniosła, że z utrwalonego orzecznictwa wynika, że w celu stosowania art. 81 ust. 1 WE uwzględnienie konkretnych skutków porozumienia jest zbędne, jeżeli okaże się, że dane porozumienie ma na celu ograniczenie, zapobieżenie lub zakłócenie konkurencji w ramach rynku wewnętrznego (wyrok Trybunału z dnia 13 lipca 1966 r. w sprawach połączonych 56/64 i 58/64 *Consten i Grundig przeciwko Komisji*, Rec. s. 429, 496; wyrok Sądu z dnia 6 kwietnia 1995 r. w sprawie T-143/89 *Ferriere Nord przeciwko Komisji*, Rec. s. II-917, pkt 30). W konsekwencji ocena porozumienia w świetle art. 81 WE nie powinna brać pod uwagę konkretnych ram, w których przejawiają się jego skutki, jeżeli porozumienie powoduje oczywiste ograniczenia konkurencji, takie jak ustalanie cen, podział rynku lub kontrolę zbytu

(zob. podobnie ww. w pkt 72 wyrok w sprawie *European Night Services i in.* przeciwko Komisji, pkt 136).

⁷⁴ W niniejszej sprawie praktyki Gosselin polegały na oczywistym ograniczaniu konkurencji (zob. pkt 67 powyżej). W tych okolicznościach Komisja nie miała obowiązku udowodnienia zaistnienia antykonkurencyjnych skutków tych praktyk.

— W przedmiocie odpowiedzialności z tytułu porozumień pisemnych

⁷⁵ Skarżące twierdzą, że Gosselin nie może zostać pociągnięta do odpowiedzialności za działania, w których nie uczestniczyła.

⁷⁶ W tym względzie nie zostało zakwestionowane, by Gosselin uczestniczyła w dwóch spośród trzech praktyk opisanych w zaskarżonej decyzji, mianowicie w porozumieniu w sprawie prowizji i porozumieniu w sprawie pozornych kosztorysów. Natomiast nigdy nie uczestniczyła w pisemnych porozumieniach w sprawie cen. Przedsiębiorstwo biorące udział w naruszeniu jest poprzez własne zachowania odpowiedzialne również za zachowania pozostałych przedsiębiorstw mieszczące się w ramach tego samego naruszenia, wyłącznie jednak przez okres swojego udziału we wspomnianym naruszeniu (wyrok Trybunału z dnia 8 lipca 1999 r. w sprawie *C-49/92* Komisja przeciwko *Anic Partecipazioni*, Rec. s. I-4125, pkt 83). W konsekwencji Gosselin nie może być pociągnięta do odpowiedzialności za zachowania, których zaprzestano przed jej przystąpieniem do kartelu.

⁷⁷ Niemniej jednak w zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, iż Gosselin dopuściła się naruszenia art. 81 ust. 1 WE wyłącznie w okresie od dnia 31 stycznia 1992 r. do dnia 18 września 2002 r. Komisja wzięła zatem słusznie pod uwagę fakt, że spółka ta uczestniczyła w kartelu wyłącznie od 1992 r. Kwestia wagi naruszenia popełnionego przez Gosselin zostanie zbadana w pkt 134 i następnym.

- 78 Z tego powodu twierdzenie Gosselin, zgodnie z którym nie wiedziała ona o porozumieniach pisemnych, jest bez znaczenia, ponieważ decyzja obciąża Gosselin odpowiedzialnością za naruszenie wyłącznie od tej daty.
- 79 Jeśli chodzi o pozorne kosztorysy i prowizje należy stwierdzić, że Gosselin musiała posiadać wiedzę na temat noszących znamiona naruszenia zachowań innych uczestników kartelu, skoro obie praktyki opierały się na współpracy za każdym razem z innymi partnerami. System ten opierał się bowiem na zasadzie „do ut des”, ponieważ każde przedsiębiorstwo, które płaciło prowizję lub wystawiało pozorny kosztorys, samo oczekiwało w przyszłości możliwości skorzystania z tego systemu i uzyskania prowizji lub otrzymania pozornego kosztorysu. Tym samym decyzje w tym zakresie nie były podejmowane doraźnie, lecz miały charakter komplementarny.
- 80 W konsekwencji ta część zarzutu winna zostać oddalona.

W przedmiocie braku odczuwalnych skutków dla handlu pomiędzy państwami członkowskimi, na który powołują się skarżące

Argumenty stron

- 81 Na wstępie skarżące twierdzą, że świadczenie usług, które oznaczały, że dobra klienta przekraczały granicę, nie może być traktowane jako przywóz lub wywóz towarów.

- 82 Następnie skarżące kwestionują twierdzenie Komisji, zgodnie z którym obrót stron zrealizowany na podstawie omawianych usług przekroczył próg 40 mln EUR, przewidziany w pkt 53 wytycznych dotyczących pojęcia wpływu na handel zawartego w art. 81 [WE] i 82 [WE] (Dz.U. 2004, C 101, s. 81, zwanych dalej „wytycznymi z 2004 r.”). Zwracają one w szczególności uwagę, że całkowita wartość sprzedaży przytoczona w motywie 540 zaskarżonej decyzji wynosi 21 323 734 EUR, tj. około połowy proggu. Jeśli chodzi o próg 5% rynku skarżące podkreślają, że jeśli Komisja zamierza powoływać się na udział w rynku, winna określić zakres rynku właściwego. Niemniej jednak zaskarżona decyzja zawierała „opis rynku”, choć nie zapewniała żadnej analizy wnioskowania, które pozwalało określić rynek właściwy w sposób prawidłowy z prawnego punktu widzenia. Skarżące twierdzą poza tym, iż nie zaobserwowały, by dokonano jakiegokolwiek rozróżnienia jeśli chodzi o odczuwalny lub nieodczuwalny wpływ na handel pomiędzy państwami członkowskimi w okresie poprzedzającym koniec naruszenia i w okresie po nim następującym.
- 83 Wreszcie skarżące podnoszą, że zaskarżona decyzja nie odpowiada metodzie pracy przedstawionej w pkt 78–82 wytycznych z 2004 r., które dotyczą wyraźnie sytuacji, w której kartele obejmują jedno państwo członkowskie.
- 84 Jeśli chodzi o progi przewidziane w wytycznych z 2004 r. Komisja wskazuje, że wytyczne te przewidują wruszalne domniemanie, że wpływ na handel jest odczuwalny wówczas, gdy wartość łącznego obrotu przekracza 40 mln EUR lub kiedy łączny udział w rynku przekracza 5%. Zdaniem Komisji uczestnicy kartelu zrealizowali w 2002 r. na rynku usług w zakresie przeprowadzek międzynarodowych łączny obrót wartości około 41 mln EUR. Ponadto na podstawie szacunków dotyczących zakresu tego rynku Komisja mogła ustalić, że udział w całkowitym rynku przypadający uczestnikom kartelu wynosił niemalże 50%. Natomiast w motywie 540 zaskarżonej decyzji, dotyczącym ustalenia kwoty grzywny, wzięto pod uwagę sytuację każdego z przedsiębiorstw.

- 85 Wreszcie Komisja zwraca uwagę, że o ile skarżące podają w wątpliwość dokładność szacunków, zgodnie z którymi łączny udział w rynku wynosił niemalże 50%, o tyle nie kwestionują one, że ta część rynku przekraczała 5%. W każdym wypadku obowiązkiem Komisji nie było określanie rynku, kiedy dokonano stwierdzenia, że celem porozumienia było ograniczenie konkurencji wewnątrz wspólnego rynku oraz że mogło ona ze względu na swój charakter wywierać wpływ na handel pomiędzy państwami członkowskimi.

Ocena Sądu

- 86 Po pierwsze, jeśli chodzi o zarzuty dotyczące ewentualnych różnic pomiędzy usługami w zakresie przeprowadzek międzynarodowych oraz działalności polegającej na przywozie lub wywozie towarów, należy stwierdzić, że różnice te nie mają znaczenia dla określenia zakresu zastosowania prawa konkurencji Unii. Pojęcie „handlu pomiędzy państwami członkowskimi” jest bowiem szerokim pojęciem, które łączy w sobie wszelki rodzaje działalności gospodarczej. Nawet jeśli porozumienia dotyczą wyłącznie terytorium jednego państwa członkowskiego, to wciąż mogą wchodzić w zakres stosowania prawa konkurencji (zob. podobnie wyroki Trybunału: z dnia 14 lipca 1981 r. w sprawie 172/80 Züchner, Rec. s. 2021, pkt 18; z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie C-309/99 Wouters i in., Rec. s. I-1577, pkt 95 i przytoczone tam orzecznictwo). Ostatnia sytuacja jest zresztą wyraźnie wskazana w pkt 78–82 wytycznych z 2004 r. Podczas gdy skarżące twierdzą, że Komisja nie przestrzegała postanowień zawartych w tym zakresie w jej własnych wytycznych, nie precyzują one jednak na czym polegała naruszenie przepisów, na które się powołują.
- 87 Odnosząc się do pozostałych zarzutów, Komisja podnosi, że zakwestionowanie zakresu rynku, a tym samym jej twierdzenia, że limity określone w pkt 53 wytycznych z 2004 r. zostały osiągnięte, jest bezskuteczne.
- 88 Nie sposób przyjąć takiej argumentacji.

- 89 Z pewnością w celu stosowania art. 81 ust. 1 WE Komisja jest zwolniona z obowiązku wykazania zaistnienia rzeczywistych skutków antykonkurencyjnych porozumień i praktyk, których celem jest zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji (ww. w pkt 73 wyroki: w sprawie Consten i Grundig przeciwko Komisji; w sprawie Ferriere Nord przeciwko Komisji, pkt 30, potwierdzony wyrokiem Trybunału z dnia 17 lipca 1997 r. w sprawie C-219/95 P Ferriere Nord przeciwko Komisji, Rec. s. I-4411, pkt 12–15).
- 90 Faktem jest, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem art. 81 ust. 1 WE nie znajduje zastosowania, jeżeli wpływ porozumienia na handel wewnątrzspółnotowy lub na konkurencję nie jest „odczuwalny”. Porozumienie wymyka się bowiem spod zakazu ustanowionego w art. 81 ust. 1 WE, jeżeli nie ogranicza konkurencji lub nie wpływa na handel pomiędzy państwami członkowskimi w znaczący sposób (ww. w pkt 65 wyroki Trybunału: w sprawie LTM, w sprawie Völk, pkt 7; wyrok Trybunału z dnia 28 kwietnia 1998 r. w sprawie C-306/96 Javico, Rec. s. I-1983, pkt 12, 17; wyrok Sądu z dnia 19 marca 2003 r. w sprawie T-213/00 CMA CGM i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-913, pkt 207).
- 91 W konsekwencji to na Komisji ciąży obowiązek określenia w decyzji wydanej na podstawie art. 81 WE zakresu rynku, w sytuacji gdy bez takiego określenia zakresu rynku nie jest możliwe ustalenie, czy porozumienie lub uzgodniona praktyka mogły mieć wpływ na handel pomiędzy państwami członkowskimi i czy ich przedmiotem lub skutkiem było zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji (wyrok Sądu z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie T-62/98, Volkswagen przeciwko Komisji, Rec. s. II-2707, pkt 230).
- 92 W ramach niniejszego zarzutu skarżące podważają w istocie ocenę Komisji dotyczącą przesłanek zastosowania art. 81 WE, ponieważ określenie rynku i jego rozmiaru, jak również posiadanych udziałów w rynku, jest w rzeczywistości jedynie wstępną przesłanką zastosowania tego postanowienia (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 21 lutego 1995 r. w sprawie T-29/92 SPO i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-289, pkt 75).

- 93 W zaskarżonej decyzji Komisja w celu ustalenia odczuwalnego wpływu na handel pomiędzy państwami członkowskimi oparła się na wytycznych z 2004 r., które określały minimalne progi w stosunku do udziałów w rynku i łącznego obrotu danych przedsiębiorstw. Zgodnie z pkt 55 wytycznych zastosowanie progu 5% udziału w rynku przewidzianego w ich pkt 52 i 53 wymaga wcześniejszego określenia granic rynku właściwego.
- 94 W konsekwencji, w zakresie w jakim zarzuty – dotyczące błędnego określenia właściwego rynku, błędnej oceny jego rozmiaru, jak i udziałów w rynku zaangażowanych przedsiębiorstw – odnoszą się do oceny odczuwalnego wpływu na handel pomiędzy państwami członkowskimi, a w szczególności do progu 5% – nie są bezskuteczne.
- 95 Komisja podkreśla poza tym, że o ile skarżące podważają dokładność oszacowania łącznego udziału w rynku na około 50% całości, o tyle nie kwestionują one wyraźnie, że ta część rynku przekraczała 5%. Zważając na fakt, że zgodnie z domniemaniem przewidzianym w pkt 53 wytycznych z 2004 r. wystarczy, by jedna z dwóch równoważnych przesłanek została spełniona – Komisja jest zdania, że argumenty skarżących nie podważają jej twierdzenia, iż zachowania noszące znamiona naruszenia mogły wpływać w odczuwalny sposób na handel pomiędzy państwami członkowskimi. Skarżące zwracają jednak uwagę, że w sytuacji gdy Komisja zamierza oprzeć swą argumentację na udziałach w rynku, winna ona określić z gospodarczego punktu widzenia właściwy rynek. Stąd też kwestionują one w pośredni sposób przekroczenie progu 5%.
- 96 Należy zatem zbadać, czy Komisja stwierdziła w zaskarżonej decyzji odczuwalny wpływ na handel pomiędzy państwami członkowskimi.

— W przedmiocie transgranicznego charakteru przeprowadzek

- 97 W trakcie rozprawy Komisja twierdziła, że transgraniczny charakter przeprowadzek, których sprawa dotyczy, wystarczał, by stwierdzić wpływ na handel. Niemniej jednak należy uznać, że taki niezakwestionowany charakter nie jest sam w sobie dowodem na okoliczność odczuwalnego wpływu na handel pomiędzy państwami członkowskimi.
- 98 Gdyby bowiem każda transakcja transgraniczna mogła automatycznie w sposób odczuwalny wpływać na handel pomiędzy państwami członkowskimi, pojęcie odczuwalnego charakteru, które jest przecież przesłanką stosowania art. 81 ust. 1 WE określoną przez orzecznictwo, byłoby pozbawione wszelkiego znaczenia. Należy przypomnieć w tym względzie, że nawet w przypadku naruszenia ze względu na cel konieczne jest, by naruszenie mogło wpływać na handel wewnątrzspółnotowy w odczuwalny sposób. Wynika to zresztą również z wytycznych z 2004 r., ponieważ domniemanie przewidziane w ich pkt 53 ma zastosowanie wyłącznie do porozumień i praktyk, które ze swej natury mogą wpływać na handel pomiędzy państwami członkowskimi.
- 99 W trakcie rozprawy Komisja powołała się jednak na wyrok Trybunału z dnia 1 października 1987 r. w sprawie 311/85 Vereniging van Vlaamse Reisbureaus, Rec. s. 3801, w celu uzasadnienia swego twierdzenia, jakoby transgraniczny charakter przeprowadzek był sam w sobie wystarczający w celu ustanowienia właściwości Trybunału. Należy stwierdzić, że wyrok ten, a w szczególności jego pkt 18, nie podejmuje problematyki odczuwalnego charakteru wpływu na handel. Pojęcie to nie zostaje bowiem nawet użyte w wyroku.
- 100 W każdym razie zaskarżona decyzja nie zawiera żadnego uzasadnienia opierającego się wyłącznie na transgranicznym charakterze przeprowadzek, których dotyczy. W szczególności tak z jego treści, jak i kontekstu wynika, że motyw 372 decyzji, który nie wspomina wyżej wymienionego w pkt 99 wyroku Vereniging van Vlaamse Reisbureaus, nie ma na celu wykazanie odczuwalnego charakteru wpływu na handel.

— W przedmiocie progu 40 mln EUR

- 101 Odnosząc się do progu 40 mln EUR przewidzianego w pkt 53 wytycznych z 2004 r. skarżące słusznie podnoszą, że należy odróżnić obrót realizowany jako podwykonawca od obrotu wygenerowanego jako spółka sprawująca kontrolę nad przeprowadzką międzynarodową. Aby oceniając wartość istotnej dla sprawy sprzedaży nie brać pod uwagę dwukrotnie tej samej kwoty, należy odjąć od obrotu zrealizowanego w ramach świadczenia usług będących przedmiotem sporu obrót realizowany w charakterze podwykonawcy. W przeciwnym wypadku w stosunku do jednej przeprowadzki ostatnia ze wspomnianych wartości będzie zawierała się raz w wartości obrotu spółki, która kontrolowała świadczenie usługi, a raz w wartości obrotu spółki-podwykonawcy. Ponadto obrót podwykonawcy nie był realizowany na rynku usług w zakresie przeprowadzek adresowanych do końcowych konsumentów.
- 102 Wyjaśnienie jakiego dostarcza Komisja w motywie 530 zaskarżonej decyzji w celu uzasadnienia wyłączenia z obliczeń wysokości grzywny tych wartości sprzedaży, jest przekonywujące. Niemniej jednak nie wyjaśniła ona, dlaczego w celu określenia istnienia odczuwalnego wpływu na handel należało włączyć dwa razy tę samą wartość do szacunkowej oceny rozmiaru rynku. Ocena ta oraz ocena łącznej wartości obrotu uczestników kartelu jest zatem obciążona oczywistym błędem.
- 103 Wniosek taki potwierdzają odpowiedzi Komisji na pytania pisemne i ustne Sądu.
- 104 Komisja usiłowała najpierw oprzeć swą argumentację na pkt 54 wytycznych z 2004 r. Przepis ten ogranicza się jednak do wyłączenia wartości sprzedaży dokonywanych pomiędzy spółkami należącymi do tej samej grupy, ale nie odnosi się w żaden sposób do kwestii podwykonawstwa. Nie wydaje się również uzasadniać argumentu a contrario, który wydają się podnosić Komisja.

- 105 Następnie Komisja podnosi w swej odpowiedzi na piśmie, że jej podejście nie prowadzi „koniecznie” do dwukrotnego zaliczania tej samej przeprowadzki, ponieważ po pierwsze, pewna liczba przeprowadzek dokonanych w Belgii nie była objęta porozumieniem, a po drugie, podwykonawstwo było w pewnych przypadkach realizowane na rachunek zagranicznych spółek świadczących usługi w zakresie przeprowadzek. Komisja przyznaje zatem w sposób dorozumiany, że w doniesieniu do pozostałych przypadków podejście to oznaczało dwukrotne włączanie obrotu zrealizowanego w charakterze podwykonawcy. Ponadto na rozprawie Komisja przyznała, iż w przypadkach podwykonawstwa realizowanego pomiędzy dwoma uczestnikami kartelu dochodziło do podwójnego zaliczania obrotu. Poza tym przyznała ona, że gdyby skorygować jej metodologię w tym zakresie, próg 40 mln EUR nie zostałby osiągnięty.
- 106 Z powyższych rozważań wynika, że Komisja nie wykazała, by próg 40 mln EUR został w niniejszej sprawie osiągnięty.

— W przedmiocie progu 5%

- 107 Jeśli chodzi o próg 5% skarżące podnoszą, że Komisja powinna była określić rynek, aby móc opierać swą argumentację na jego przekroczeniu.
- 108 Należy stwierdzić w tym zakresie, że obliczenie udziału w rynku wymaga, zgodnie z wcześniejszą logiką, określenia tego rynku. Jak wskazał bowiem Sąd w pkt 92 powyżej, pkt 55 wytycznych z 2004 r. stanowił wyraźnie, że „[a]by zastosować próg udziału w rynku, należy określić właściwy rynek. Rynek ten składa się z właściwego rynku produktów i właściwego rynku geograficznego”. Obowiązek ten wynika jeszcze jaśniej z innych wersji językowych tego punktu (np. angielskiej: „it is necessary” i niemieckiej: „muss”).

- 109 Ponadto odnosząc się do wiążącego charakteru wytycznych wydawanych przez Komisję, Trybunał stwierdził uprzednio, że stanowiąc takie normy postępowania i podając do publicznej wiadomości poprzez publikację, że będzie ona je stosować od tej pory do przypadków w nich przewidzianych – Komisja sama wyznacza sobie granice swobodnego uznania i nie może odejść od tych norm bez narażania się w danym przypadku na sankcję za naruszenie ogólnych zasad prawa, takich jak zasada równego traktowania lub zasada ochrony uzasadnionych oczekiwań (zob. wyrok Sądu z dnia 28 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P, Zb.Orz. s. I-5425, pkt 211).
- 110 Nie budzi wątpliwości, że Komisja nie dochowała obowiązku przewidzianego w pkt 55 wytycznych z 2004 r. W swych pismach procesowych i na rozprawie podkreślała nie tylko fakt, że nie miała obowiązku określenia rynku, którego dotyczy sprawa, ale także iż tego nie uczyniła. W konsekwencji twierdzenie Komisji zgodnie, z którym próg 5% został osiągnięty, należy co do zasady obalić.
- 111 Niemniej jednak w okolicznościach niniejszej sprawy Sąd uznał, że Komisja wykazała jednak w wystarczającym stopniu, że została spełniona druga z równoważnych przesłanek przewidzianych w domniemaniu z pkt 53 wytycznych z 2004 r.
- 112 Komisja przedstawiła bowiem w motywach 88–94 zaskarżonej decyzji dostatecznie szczegółowy opis sektora, którego sprawa dotyczy, obejmujący ofertę, popyt i zakres geograficzny rynku. Stąd też Komisja ujęła w precyzyjny sposób usługi będące przedmiotem sporu, jak również ich rynek. Sąd uznał, że taki opis sektora może być wystarczający, jeśli jest on na tyle szczegółowy, by umożliwić mu ocenę podstawowych twierdzeń Komisji, a oceniony na tej podstawie łączny udział w rynku zaangażowanych w kartel przedsiębiorstw zdecydowanie przekracza wedle wszelkich dowodów próg 5%.

- 113 Należy stwierdzić w tym zakresie, po pierwsze, że Komisja miała podstawy, by stwierdzić, iż usługami, których dotyczy sprawa, były usługi w zakresie przeprowadzek międzynarodowych w Belgii. Komisja słusznie wskazała, że celem kartelu było ograniczenie konkurencji w sektorze przeprowadzek międzynarodowych do Belgii lub z Belgii. Przeprowadzki, których dotyczy sprawa, charakteryzowały się bowiem faktem, że Belgia stanowiła ich punkt wyjściowy lub punkt przeznaczenia, że wszystkie zaangażowane w kartel spółki świadczące usługi w zakresie przeprowadzek posiadały siedzibę w Belgii oraz że działalność kartelu odbywała się w tym państwie. Poza tym Komisja uwzględniła w swych ocenach rozmiar rynku oraz wysokość obrotu obcych spółek funkcjonujących na tym rynku.
- 114 Po drugie, na tej podstawie Komisja oszacowała rozmiar rynku na 83 mln EUR oraz łączny udział w rynku uczestników kartelu na około 50%. Dane te należy skorygować, biorąc pod uwagę informacje wynikające z decyzji C(2009) 5810 (pkt 19 powyżej) oraz wyłączenie wartości sprzedaży zrealizowanej przez podwykonawców (pkt 102 powyżej), co prowadzi zdaniem Komisji do określenia łącznego obrotu na około 20 mln EUR oraz udziału w rynku na blisko 30%. Ta część rynku plasuje się jednak wciąż dużo powyżej progę 5%.
- 115 Po trzecie, w odpowiedzi na pytania Sądu Gosselin sama przyznała na rozprawie, że aby próg 5% nie został przekroczony, rynek musiałby być znacznie większy. W rzeczywistości wielkość rynku musiałaby wynosić ponad 400 mln EUR. Jedyną możliwością osiągnięcia takiej wielkości byłoby wyjście od znacznie większego rynku niż rynek usług w zakresie przeprowadzek międzynarodowych w Belgii, rynku, który został jednak słusznie określony przez Komisję jako rynek właściwy.
- 116 W tych okolicznościach Sąd uważa, że tytułem wyjątku Komisja mogła oprzeć się na drugiej równoważnej przesłance określonej w pkt 53 wytycznych z 2004 r., nie określając wyraźnie rynku w rozumieniu pkt 55 wytycznych.

- 117 Wreszcie, jak wskazuje słusznie Komisja, w ramach domniemania przewidzianego w pkt 53 wytycznych z 2004 r. wystarczy, by jedna z dwóch równoważnych przesłanek została spełniona w celu wykazania odczuwalnego charakteru wpływu naruszenia na handel pomiędzy państwami członkowskimi.
- 118 Z ogółu powyższych rozważań wynika, że argument dotyczący braku odczuwalnego wpływu naruszenia na handel pomiędzy państwami członkowskimi należy odrzucić.
- 119 W konsekwencji należy oddalić niniejszy zarzut w całości.

3. W przedmiocie czwartego zarzutu Portielje i drugiego zarzutu Gosselin, zmierzających do obniżenia grzywny

- 120 Zarzut ten składa się z czterech części. W ramach pierwszej części skarżące powołują się na naruszenia art. 23 ust. 2 lit. a) i art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003, art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 i wytycznych z 2006 r. jeśli chodzi o określenie wagi naruszenia. Pozostałe części zarzutu dotyczą naruszenia tych samych przepisów przy określaniu czasu trwania naruszenia (część druga, podniesiona wyłącznie przez Gosselin), przy określaniu wartości sprzedaży dla celów obliczenia kwoty podstawowej grzywny (odpowiednio druga i trzecia część zarzutu) oraz przy odmowie uwzględnienia okoliczności łagodzących (odpowiednio trzecia i czwarta część tego zarzutu).

W przedmiocie wagi naruszenia

Argumenty stron

- 121 Skarżące twierdzą, że istnieje istotna jakościowa różnica pomiędzy spółkami świadczącymi usługi w dziedzinie przeprowadzek, które uczestniczyły w „klasycznym” kartelu dotyczącym cen, co szło w parze ze spotkaniami i umowami na piśmie, a pozostałymi spółkami (jak Gosselin), które nie stosowały prowizji ani pozornych kosztorysów. Kartel „klasyczny” oferował uczestnikom kartelu ramy zachowania na rynku, podczas gdy prowizje i pozorne kosztorysy stosowano doraźnie, stosownie do przypadku.
- 122 Niemniej jednak Komisja zastosowała do wszystkich spółek zaangażowanych w kartel stawkę 17-procentową, nie oceniając odrębnie każdego przypadku i wszelkich okoliczności dla niego istotnych, jak stanowi pkt 20 wytycznych z 2006 r. W konsekwencji skarżące wnoszą do Sądu o co najmniej ustalenie właściwego odsetka dla obliczenia grzywny na poziomie niższym niż 17%.
- 123 Zdaniem Komisji argument skarżących opiera się na błędnym założeniu, że porozumienia w sprawie prowizji i pozornych kosztorysów miały mniejszą wagę niż porozumienia w sprawie stosowania cen minimalnych.

Ocena Sądu

- 124 Skarżące podnoszą co do zasady, że Komisja powinna była uwzględnić wszelkie okoliczności istotne w niniejsze sprawie oraz że istnieje istotna różnica jakościowa pomiędzy porozumieniem w sprawie cen i pozostałymi praktykami.

— W przedmiocie obowiązku uwzględnienia wszelkich okoliczności istotnych w sprawie

125 Odnosząc się do pierwszego zarzutu należy wskazać, że w motywie 542 zaskarżonej decyzji Komisja wskazuje, że porozumienia i praktyki uzgodnione dotyczące rodzaju ograniczenia stwierdzonego w niniejszej sprawie mogą być zakwalifikowane na podstawie samego ich „bardzo poważnego” charakteru, bez względu na to, czy tego typu zachowania charakteryzują się określonym zakresem geograficznym lub szczególnym oddziaływaniem. W uzasadnieniu tego twierdzenia Komisja odwołuje się, tak w zaskarżonej decyzji, jak i w odpowiedzi na skargę, do wyroku Sądu z dnia 18 lipca 2005 r. w sprawie T-241/01 Scandinavian Airlines System przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2917.

126 W wyroku tym Sąd uznał, że ocena wagi naruszenia winna zostać dokonana z uwzględnieniem w szczególności charakteru ograniczeń konkurencji, że waga naruszenia może zostać ustalona na podstawie charakteru i celu zachowań noszących znamiona nadużycia oraz że z utrwalonego orzecznictwa wynika, iż cel zachowania może mieć większe znaczenie w kontekście ustalenia kwoty grzywny niż jego skutki (zob. pkt 83 ww. wyroku i przytoczone tam orzecznictwo).

127 W niniejszej sprawie celem naruszenia było ustalanie cen i podział rynku. Tego rodzaju oczywiste naruszenie prawa konkurencji jest ze względu na swój charakter szczególnie poważne.

128 Poza tym inaczej niż w wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 [EWWiS] (Dz.U. 1998, C 9, s. 3) (zwanym dalej „wytycznymi z 1998 r.”), wytyczne „w sprawie grzywien” z 2006 r. nie wspominają konieczności uwzględnienia „rzeczywist[ych] ekonomiczn[ych] [gospodarczych] możliwości przestępcy [sprawców naruszenia] spowodowania znaczących szkód innym podmiotom działającym na rynku” ani „rzeczywistego wpływu [naruszenia] na rynek, jeżeli można go zmierzyć”.

129 Wytyczne z 2006 r. przewidują wyraźnie w pkt 20, że „ocena wagi naruszenia będzie dokonywana osobno dla każdego przypadku, dla każdego rodzaju naruszenia przepisów, z uwzględnieniem wszelkich okoliczności istotnych dla danego przypadku”. Ponadto wytyczne z 2006 r. wprowadziły fundamentalną zmianę w metodologii obliczania grzywien. W szczególności podział naruszeń na trzy kategorie („naruszenia o małym znaczeniu”, „poważne naruszenia” i „bardzo poważne naruszenia”) został zniesiony na rzecz skali od 0% do 30%, pozwalającej na uwzględnienie bardziej subtelnych różnic. Poza tym zgodnie z pkt 19 wytycznych z 2006 r. podstawowa kwota grzywiny powinna być ustalana w oparciu o „część wartości sprzedaży, której wielkość uzależniona jest od wagi naruszenia”. Co do zasady „część uwzględnianej wartości sprzedaży będzie ustalana na poziomie do 30% wartości sprzedaży” (pkt 21 wytycznych).

130 Dlatego też Komisja nie może skorzystać z przysługującego jej w dziedzinie nakładania grzywien zakresu uznania i ustalić w ten sposób precyzyjnej stawki grzywiny pomiędzy 0% a 30%, nie uwzględniając przy tym szczególnych okoliczności danej sprawy. Punkt 22 wytycznych z 2006 r. przewiduje, że „w celu podjęcia decyzji w kwestii, czy wartość sprzedaży, która ma zostać uwzględniona w danym przypadku, znajdować się będzie w niższej, czy wyższej części tej trzydziestoprocentowej skali, Komisja rozważy takie czynniki jak: charakter naruszenia, wielkość skumulowanej części rynku, jaką dysponują dane przedsiębiorstwa, zakres geograficzny naruszenia oraz fakt, czy naruszenie zostało wprowadzone w życie, czy też nie”.

131 Trudność polegająca na precyzyjnym określeniu odsetka jest w pewien sposób ograniczona w przypadku tajnych porozumień horyzontalnych, polegających na ustalaniu cen i podziale rynku, w odniesieniu do których na podstawie pkt 23 wytycznych z 2006 r. brana pod uwagę część sprzedaży znajdować się będzie zazwyczaj „w górnym przedziale [...] skali”. Z punktu tego wynika, że dla najpoważniejszych ograniczeń stawka powinna przekraczać przynajmniej 15%.

- 132 W niniejszej sprawie nie ma podstaw do stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji z tego względu, że stawka 17% została ustalona wyłącznie na podstawie samego bardzo poważnego charakteru naruszenia. W sytuacji bowiem gdy Komisja ogranicza się do zastosowania jednolitej lub niemalże jednolitej stawki na najniższym przewidzianym poziomie w stosunku do najpoważniejszych ograniczeń konkurencji, uwzględnianie dodatkowych informacji lub okoliczności nie jest konieczne. Konieczność taka zachodzi wyłącznie w sytuacji, gdy należy zastosować wyższą stawkę. Gosselin z pewnością nie twierdzi w tym względzie, że Komisja mogła ustalić wyższą stawkę, a Komisja nie wносиła do Sądu o zwiększenie kwoty grzywny.
- 133 W konsekwencji zarzut dotyczący abstrakcyjnego ustalenia wagi naruszenia należy oddalić.

— W przedmiocie istotnej jakościowej różnicy, na którą powołują się skarżące

- 134 W odniesieniu do zarzutu dotyczącego istotnej jakościowej różnicy pomiędzy porozumieniem w sprawie cen i innymi praktykami – dzielącego zarzut piąty podniesiony przez Portielje, oparty na naruszeniu zasady równości – należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zasada równego traktowania, która zalicza się do podstawowych zasad prawa wspólnotowego, zakazuje nie tylko, by sytuacje podobne traktować w sposób odmienny, ale również by różne sytuacje traktować w sposób jednakowy, chyba że tego rodzaju taktowanie jest obiektywnie uzasadnione (zob. podobnie wyroki Trybunału: z dnia 8 października 1986 r. w sprawie 91/85 Christ-Clemen i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 2853, pkt 10; z dnia 28 czerwca 1990 r. w sprawie C-174/89 Hoche, Rec. s. I-2681, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 135 Należy stwierdzić, że w ramach oceny wagi naruszenia Komisja rzeczywiście nie potraktowała uczestników kartelu w sposób zróżnicowany stosownie do ustalonej wartości sprzedaży indywidualnej, ale zastosowała jednolitą, 17-procentową stawkę wobec wszystkich zaangażowanych przedsiębiorstw. Komisja uzasadnia takie podejście faktem, iż chodziło o naruszenie jednolite i ciągłe.
- 136 Wciąż pozostaje wątpliwa kwestia, czy w świetle orzecznictwa Komisja może odstąpić od wszelkiego rozróżniania pomiędzy uczestnikami naruszenia oraz od uwzględnienia szczególnych okoliczności danego przypadku w celu określenia wagi naruszenia popełnionego przez Gosselin.
- 137 W tym względzie z utrwalonego orzecznictwa wynika, że gdy naruszenie zostało popełnione przez kilka przedsiębiorstw, należy zbadać względną wagę udziału w naruszeniu każdego z tych przedsiębiorstw (wyrok Trybunału z dnia 16 grudnia 1975 r. w sprawach połączonych od 40/73 do 48/73, 50/73, od 54/73 do 56/73, 111/73, 113/73 i 114/73 Suiker Unie i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1663, pkt 623; ww. w pkt 33 wyrok w sprawie Komisja przeciwko Anic Participazioni, pkt 150). Wniosek ten stanowi logiczną konsekwencję zasady indywidualizacji kar i sankcji, zgodnie z którą przedsiębiorstwo ponosi odpowiedzialność wyłącznie za czyny, które mu się indywidualnie zarzuca. Jest to zasada, która znajduje zastosowanie we wszelkich postępowaniach administracyjnych mogących doprowadzić do zastosowania sankcji na podstawie wspólnotowych reguł konkurencji (wyrok Sądu z dnia 29 listopada 2005 r. w sprawie T-62/02 Union Pigments przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5057, pkt 119).
- 138 Poza tym z wielu wyroków Trybunału i Sądu wynika, że waga naruszenia winna być przedmiotem indywidualnej oceny, dokonanej na podstawie licznych elementów, takich jak w szczególności okoliczności sprawy, jej kontekst i odstrasżające działanie grzywien (zob. wyrok Trybunału z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawach połączonych od 100/80 do 103/80 Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1825, pkt 106; ww. w pkt 89 wyrok Trybunału z dnia 17 lipca 1997 r. w sprawie Ferriere Nord przeciwko Komisji, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo; ww. w pkt 125 wyrok w sprawie Scandinavian Airlines System przeciwko Komisji, pkt 83 i nast.). Trybunał orzekł, iż fakt, że przedsiębiorstwo nie uczestniczyło we wszystkich częściach

składowych kartelu lub że odgrywało nieistotną rolę w tych aspektach działalności kartelu, w których uczestniczyło, winien zostać uwzględniony w trakcie oceny wagi naruszenia oraz przy określaniu wysokości grzywny (zob. ww. w pkt 76 wyrok w sprawie Komisja przeciwko Anic Partecipazioni, pkt 90; wyrok Sądu z dnia 26 kwietnia 2007 r. w sprawach połączonych T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 i T-136/02 Bolloré i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-947, pkt 429 i przytoczone tam orzecznictwo).

- ¹³⁹ Niemniej jednak w praktyce orzeczniczej Sądu ocena indywidualnych okoliczności ma miejsce nie w ramach oceny wagi naruszenia, tzn. na etapie ustalania podstawowej kwoty grzywny, ale w ramach dostosowania podstawowej kwoty grzywny w zależności od okoliczności łagodzących lub obciążających (wyrok Sądu z dnia 8 października 2008 r. w sprawie T-73/04 Carbone Lorraine przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2661, pkt 100 i nast., utrzymany w mocy w postępowaniu odwoławczym wyrokiem Trybunału z dnia 12 listopada 2009 r. w sprawie C-554/08 P Carbone Lorraine przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze).
- ¹⁴⁰ Tę linię orzeczniczą potwierdza ponadto orzecznictwo cytowane w pkt 137 i 138 powyżej. W wyrokach tych bowiem pojęciem wagi posłużono się w ogólny sposób w celu opisanego intensywności naruszenia, a nie w sensie technicznym, użytym w wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien. W konsekwencji Komisja mogła wziąć pod uwagę pewnie aspekty „wagi” w rozumieniu art. 23 rozporządzenia nr 1/2003 w ramach oceny okoliczności łagodzących lub obciążających, a nie w ramach „wagi” w rozumieniu użytym w wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien.
- ¹⁴¹ Tak się dzieje w szczególności w przypadku oceny względnej wagi udziału w jednolitym i ciągłym naruszeniu, którego dopuściło się kilka przedsiębiorstw. W tym względzie Trybunał potwierdził, że jeśli chodzi o wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 i art. 65 ust. 5

traktatu EWWiS (Dz.U. 1998, C 9, s. 3, zwane dalej „wytycznymi z 1998 r.”), względna waga udziału w naruszeniu każdego z przedsiębiorstw, którego sprawa dotyczy, winna być zbadana pod kątem ewentualnego zastosowania okoliczności obciążających lub łagodzących (ww. w pkt 139 wyrok z dnia 12 listopada 2009 r. w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 27). W przypadku jednolitego i ciągłego naruszenia pojęcie naruszenia w znaczeniu użytym w wytycznych z 1998 r. odnosi się zatem do ogólnego naruszenia, w którym współuczestniczy wiele przedsiębiorstw, a „waga” tego jednolitego naruszenia jest taka sama w stosunku do wszystkich jego uczestników.

- 142 Wyrok z dnia 12 listopada 2009 r. w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, przytoczony w pkt 139 powyżej, dotyczy jednak wytycznych z 1998 r. Wytyczne z 2006 r., jak już zostało to wskazane w pkt 129 powyżej, wprowadziły fundamentalną zmianę w zakresie metodologii obliczania grzywnien. Po pierwsze, został zniesiony podział naruszeń na trzy kategorie („naruszenia o małym znaczeniu”, „poważne naruszenia” oraz „bardzo poważne naruszenia”). Aktualny system zawiera skalę od 0% do 30%, pozwalającą na uwzględnienie bardziej subtelnych różnic w zależności od wagi naruszenia.
- 143 Po drugie, zniesiono ryczałtowe określenie kwot grzywnien. Odtąd podstawowa kwota grzywny jest obliczana na podstawie wartości sprzedaży zrealizowanej przez każde z przedsiębiorstw w pośrednim lub bezpośrednim związku z naruszeniem. Ta nowa metodologia pozwala zatem na łatwiejsze uwzględnienie w ramach oceny wagi naruszenia zakresu indywidualnego w nim udziału każdego z przedsiębiorstw. Pozwala ona również na uwzględnienie ewentualnego zmniejszenia wagi jednolitego naruszenia w czasie.
- 144 Po trzecie, na rozprawie Komisja potwierdziła, że w swej praktyce decyzyjnej nie zawsze stosuje jednolitą stawkę wobec wszystkich uczestników takiego naruszenia. W decyzjach z dnia 1 października 2008 r. w sprawie C(2008) 5476 *Woski do świec*, dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 81 [WE] oraz w art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/C.39.181 – *Woski do świec*), której streszczenie zostało

opublikowane w Dzienniku Urzędowym z dnia 4 grudnia 2009 r. (Dz.U. C 295, s. 17), oraz z dnia 11 listopada 2009 r. w sprawie C(2009) 8682 Heat Stabilisers, dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 81 [WE] oraz art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/38.589 – Heat Stabilisers) Komisja zastosowała różne stawki do różnych kategorii uczestników kartelu, których dotyczyła sprawa, w zależności od względnej wagi ich udziału w naruszeniu. W szczególności w tej ostatniej sprawie wyższa stawka została ustalona dla przedsiębiorstw, które uczestniczyły nie tylko w ustalaniu cen, ale również w podziale klientów lub rynku.

¹⁴⁵ Niemniej jednak nowa metodologia nie wymaga stosowania takiego podejścia. Choć orzecznictwo cytowane w pkt 137 i 138 powyżej wskazuje, że względna waga udziału w naruszeniu i szczególne okoliczności sprawy winny zostać uwzględnione, Komisja może dokonać takiego uwzględnienia na etapie oceny wagi naruszenia lub dostosowania podstawowej kwoty grzywny, w zależności od okoliczności łagodzących i obciążających. Jednakże w przypadku, w którym Komisja wybierze takie podejście, ocena okoliczności łagodzących i obciążających winna umożliwić stosowne uwzględnienie względnej wagi udziału w jednolitym naruszeniu, jak również ewentualnej zmiany tej wagi w czasie.

¹⁴⁶ W niniejszej sprawie Komisja ustaliła jednolitą, 17-procentową stawkę wobec wszystkich przedsiębiorstw, których sprawa dotyczy. Ponieważ Gosselin twierdzi, że względna waga jej udziału ma mniejsze znaczenie niż udział innych zaangażowanych przedsiębiorstw oraz że liczne okoliczności szczególne lub nadzwyczajne winny być zostać wzięte pod uwagę, jej argumentacja podniesiona na tę okoliczność zostanie zbadana w ramach rozpatrywania zarzutu dotyczącego błędnej oceny przez Komisję okoliczności łagodzących.

147 Należy w związku z tym oddalić część pierwszą niniejszego zarzutu i uwzględnić argumenty Gosselin w ramach rozpatrywania części czwartej zarzutu (pkt 180 i nast. poniżej).

W przedmiocie czasu trwania naruszenia

148 Tę część zarzutu podnosi wyłącznie Gosselin.

Argumenty stron

149 Gosselin zwraca uwagę, że Komisja przyznała wyraźnie w motywie 379 zaskarżonej decyzji, iż w stosunku do ponadtrzyletniego okresu, mianowicie od dnia 30 października 1993 r. do dnia 14 listopada 1996 r., akta sprawy nie zawierają dokumentów stwierdzających stosowanie przez nią porozumień antykonkurencyjnych.

150 Taki brak dowodów nie może zdaniem Gosselin zostać zamaskowany twierdzeniem, że chodzi o naruszenie jednolite i ciągłe lub że nie zdystansowała się ona w żadnym momencie od tego naruszenia. Jeśli chodzi o pierwsze z twierdzeń, podnosi ona, że fakt ten nie zwalnia Komisji z ciężaru przedstawienia konkretnego dowodu na okoliczność czasu trwania udziału Gosselin w naruszeniu. Odnosząc się natomiast do drugiego twierdzenia Gosselin podnosi, że przytoczone w zaskarżonej decyzji orzecznictwo, zgodnie z którym dane przedsiębiorstwo winno otwarcie i jednoznacznie zdystansować się od kartelu, ma zwykle zastosowanie do „klasycznych” karteli, w ramach których odbywają się wielostronne spotkania, w trakcie których przytacza się *expressis verbis* cele polegające na ograniczaniu konkurencji. W konsekwencji

orzecznictwo to nie znajduje zastosowania do Gosselin, która nie brała udziału w żadnym ze spotkań kartelu. Wreszcie Gosselin wskazuje, że okres trzech lat jest okresem szczególnie długim i że w związku z tym nie może być mowy o wykazaniu w jej przypadku naruszenia ciągłego.

- 151 Komisja przyznaje, że w odniesieniu do Gosselin akta sprawy nie zawierają żadnego dokumentu dotyczącego konkretnych przypadków prowizji i pozornych kosztorysów w okresie od dnia 30 października 1993 r. do dnia 14 listopada 1996 r., ale uznaje, że można wywieść z szeregu obiektywnych i spójnych wskazówek, że Gosselin uczestniczyła w tym okresie w kartelu. Podkreśla ona, że chodzi o okres przejściowy oraz że Gosselin nie odstąpiła od udziału w kartelu w październiku 1993 r. Z dostępnych w sprawie dowodów wynika również, że jako taka działalność kartelu pozostała niezmieniona w omawianym okresie oraz że nie została ona zawieszona. Wreszcie Komisja stwierdza, że Gosselin nie zdystansowała się publicznie i jednoznacznie od udziału kartelu na początku tego okresu.

Ocena Sądu

- 152 Co do zasady Gosselin podnosi, że w okresie od dnia 30 października 1993 r. do dnia 14 listopada 1996 r. (zwanym dalej „spornym okresem”) nie uczestniczyła w kartelu oraz że w związku z tym mnożnik uwzględniający liczbę lat jej udziału winien zostać obniżony.
- 153 Z utrwalonego orzecznictwa wynika w tym zakresie, że ciężar dowodu na okoliczność naruszenia art. 81 ust. 1 WE spoczywa na Komisji oraz że to ona jest zobowiązana do dostarczenia dokładnych i spójnych dowodów na poparcie silnego przekonania, iż podnoszone naruszenie zostało popełnione (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 28 marca 1984 r. w sprawach połączonych 29/83 i 30/8, CRAM i Rheinzink przeciwko Komisji, Rec. s. 1679, pkt 20; wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawach połączonych T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP, T-60/02 OP i T-61/02 OP Dresdner Bank i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3567, pkt 62).

- 154 Ma to w szczególności miejsce w przypadku dowodów dotyczących czasu trwania naruszenia – kryterium, którego ciężar został znacznie wzmocniony w wytycznych z 2006 r. Wobec braku dowodów pozwalających bezpośrednio ustalić czas trwania naruszenia Komisja jest zobowiązana przedstawić dowody dotyczące okoliczności wystarczająco bliskich w czasie, które pozwalałyby logicznie przyjąć, że naruszenie to trwało nieprzerwanie pomiędzy dwoma konkretnymi datami (zob. wyrok Sądu z dnia 11 grudnia 2003 r. w sprawie T-61/99 *Adriatica di Navigazione* przeciwko Komisji, Rec. s. II-5349, pkt 125 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 155 W niniejszej sprawie jest bezspeczne, że dowody z dokumentów dotyczące spornego okresu nie istnieją.
- 156 Niemniej jednak Komisja przywołała w zaskarżonej decyzji i w pismach procesowych orzecznictwo, zgodnie z którym w celu położenia kresu zachowaniu będącemu podstawą odpowiedzialności przedsiębiorstwa winno ono otwarcie i jednoznacznie zdystansować się od działalności kartelu w taki sposób, by inni jego uczestnicy wiedzieli, iż nie wspiera ono dłużej jego ogólnych celów.
- 157 W tym względzie prawdą jest, że jeśli uczestnictwo w wielostronnych spotkaniach zostanie ustalone, to na zaangażowanym przedsiębiorstwie spoczywa obowiązek przedstawienia dowodów, które mogą świadczyć, że jego udziałowi w tych spotkaniach w najmniejszym stopniu nie przyświecał cel antykonkurencyjny, poprzez wykazanie, że poinformowało ono swoich konkurentów o tym, iż uczestniczy w tym spotkaniu w innym aniżeli oni celu (ww. w pkt 37 wyrok w sprawach połączonych *Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji*, Rec. s. I-123, pkt 81; wyrok Trybunału z dnia 8 lipca 1999 r. w sprawie C-199/92 P *Hals przeciwko Komisji*, Rec. s. I-4287, pkt 155).
- 158 Jednak orzecznictwo to dotyczy karteli, w ramach których odbywały się wielostronne spotkania, w trakcie których omawiano antykonkurencyjne cele kartelu. Zgodnie z tym co wskazał Trybunał w ww. w pkt 37 wyroku w sprawach połączonych *Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji*, pkt 82, racją leżącą u podstaw tej zasady prawnej jest przekonanie, że gdy dane przedsiębiorstwo wzięło udział w takim spotkaniu, nie dystansując się publicznie od jego przebiegu, pozwoliło ono w ten sposób pozostałym

uczestnikom porozumienia zakładać, że uczestniczy w porozumieniu będącym skutkiem takiego spotkania oraz że będzie go przestrzegać. W niniejszej sprawie nie jest jednak sporne, że Gosselin nie uczestniczyła w takich spotkaniach.

- 159 W konsekwencji to na Komisji spoczywa ciężar przedstawienia dowodu na okoliczność czasu trwania udziału Gosselin w kartelu, bez możliwości skorzystania ze złączenia tego obowiązku wynikającej z przytoczonego powyżej orzecznictwa.
- 160 Należy stwierdzić, że jeśli chodzi o sporny okres dowody przedstawione przez Komisję nie są w stanie wykazać udziału Gosselin w kartelu.
- 161 Po pierwsze, w zakresie w jakim Komisja podnosi, że sporny okres jest okresem przejściowym oraz że Gosselin nie zakończyła ostatecznie swego uczestnictwa w kartelu w październiku 1993 r., należy stwierdzić, że jest to związane z faktem, iż chodzi tu o przerwę w udziale w kartelu. Jedyne dowody na okoliczność udziału Gosselin w kartelu jest zatem pozbawiony znaczenia dla sprawy. Poza tym fakt, że Gosselin została uznana za odpowiedzialną za udział w kartelu wyłącznie do dnia 18 września 2002 r. – daty ostatniego dowodu z dokumentu, chociaż kartel funkcjonował do września 2003 r., wskazuje, iż jest możliwe zakończenie udziału w kartelu nawet wobec braku wyraźnego oświadczenia w tym zakresie.
- 162 Po drugie, Komisja podnosi, że Gosselin uczestniczyła w tych samych praktykach antykonkurencyjnych, tak po listopadzie 1996 r. jak i przed październikiem 1993 r. oraz że między tymi dwoma datami nie nastąpiła żadna zmiana w jej zachowaniu w łonie kartelu. Niemniej jednak z uwagi na to, że modus operandi kartelu pozostał niezmienny w spornym okresie, udział Gosselin nie mógł przybierać innych form niż wcześniej.

- 163 Po trzecie, Komisja wskazuje w motywie 274 zaskarżonej decyzji, że fakt, iż pozorne kosztorysy nie znajdują się w jej aktach, nie oznacza, że takie kosztorysy nie zostały nigdy wystawione. Dowody zgromadzone w aktach sprawy wskazują, że niektóre pozorne kosztorysy były niekiedy bezpośrednio wysyłane do przeprowadzającej się osoby. Zgodnie z tym motywem korespondencja wewnętrzna Allied Arthur Pierre dotycząca przeprowadzki z Brukseli (Belgia) do Lizbony (Portugalia) wskazywała, że o wystawienie pozornych kosztorysów zwrócono się do Gosselin i do Ziegler. Korespondencja ta precyzuje ponadto, że Gosselin „wysłała dziś pozorny kosztorys pocztą [oraz że] klient jest o tym fakcie poinformowany”. Przeprowadzka, o której mowa, miała jednak miejsce w 1998 r., zatem po upływie spornego okresu.
- 164 Po czwarte, Komisja przyznała na rozprawie, że nie ma innych dowodów na okoliczność udziału Gosselin w kartelu w spornym okresie.
- 165 Po piąte, odnosząc się do spornego okresu należy wskazać, że kwestia, czy okres ten był, czy też nie był dostatecznie długi, aby stanowić przerwanie naruszenia, nie może być analizowana w sposób abstrakcyjny. Przeciwnie, kwestię tę należy ocenić w kontekście funkcjonowania danego kartelu (wyrok Sądu z dnia 19 maja 2010 r. w sprawie T-18/05 IMI i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1769), pkt 89 i nast.).
- 166 W niniejszej sprawie z tabeli nr 3 znajdującej się w motywie 280 zaskarżonej decyzji wynika, że zaangażowane w kartel przedsiębiorstwa zwykle kontaktowały się z sobą wiele razy w ciągu roku w celu sporządzenia pozornych kosztorysów lub w celu wypłat prowizji. Fakt, iż praktyki te opierały się na zasadzie „do ut des” (zob. pkt 79 powyżej), wymagał pewnej ciągłości w ramach współpracy wewnątrz kartelu. Mając na względzie, że okres ten znacznie przekraczał odstępy czasu, w których przedsiębiorstwa, których sprawa dotyczy, przejawiały zwykle swą wolę ograniczenia konkurencji, sporządzając pozorne kosztorysy lub wypłacając prowizje, należy stwierdzić, że Komisja nie przedstawiła dowodów odnoszących się do okoliczności wystarczająco

bliskich w czasie, które pozwalałyby logicznie przyjąć, że naruszenie to trwało również nieprzerwanie od dnia 30 października 1993 r. do dnia 14 listopada 1996 r.

- 167 Po szóste, w zaskarżonej decyzji Komisja oparła swe wnioski na jednolitym i ciągłym charakterze naruszenia. Tak jak argumentuje Gosselin, należy uznać, że brak dowodów z dokumentu odnoszących się do spornego okresu nie może zostać zamaskowany zawartym w motywie 380 zaskarżonej decyzji twierdzeniem, iż sporne naruszenie jest naruszeniem jednolitym i ciągłym. Tego rodzaju twierdzenie nie może być podstawą do pociągnięcia Gosselin do odpowiedzialności za cały okres trwania kartelu. Punkt 24 wytycznych z 2006 r. nie odnosi się do czasu trwania naruszenia, ale czasu trwania udziału w nim każdego z przedsiębiorstw. W konsekwencji należy koniecznie określić czas trwania indywidualnego udziału w kartelu każdego z przedsiębiorstw, jak uczyniła to Komisja w zaskarżonej decyzji.
- 168 Z ogółu powyższych uwag wynika, że należy uznać część drugą zarzutu dotyczącego błędnego ustalenia czasu trwania naruszenia, a co za tym idzie, stwierdzić nieważność zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim obciąża ona Gosselin odpowiedzialnością za udział w kartelu w spornym okresie. W konsekwencji czas trwania spornego okresu należy odjąć od przyjętego w motywie 548 zaskarżonej decyzji czasu trwania naruszenia wynoszącego 10 lat i 7 miesięcy. Udział Gosselin w kartelu trwał zatem 7 lat i 6 miesięcy.
- 169 Mając na uwadze fakt, że Gosselin po upływie spornego okresu podjęła ponownie i powtarzała udział w naruszeniu, co do którego nie przeczy ona, iż było tożsame z kartelem, w którym uczestniczyła przed przerwaniem swego w nim udziału, przedawnienie w rozumieniu art. 25 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 r. nie znajduje zastosowania w niniejszej sprawie. Niemniej jednak należy zmienić zaskarżoną decyzję w celu zmniejszenia grzywny nałożonej na Gosselin w celu uwzględnienia rzeczywistego czasu trwania jej udziału w kartelu. Konkretnie skutki tej zmiany zostaną uściślone w pkt 174 poniżej.

W przedmiocie wartości sprzedaży, którą należy uwzględnić w celu obliczenia podstawowej kwoty grzywny

Argumenty stron

- ¹⁷⁰ Skarżące podnoszą, że w zaskarżonej decyzji Komisja przyjęła błędną kwotę wartości sprzedaży. Błąd ten wynika z faktu, że rok obrotowy Gosselin nie pokrywa się z rokiem kalendarzowym. Komisja winna była zatem uwzględnić jako „ostatni pełny rok [jej] udziału w naruszeniu przepisów” (zgodnie z pkt 13 wytycznych z 2006 r.) – ostatni rok obrotowy przed końcem naruszenia. Jak wynika z zaskarżonej decyzji dzień 18 września 2002 r. jest datą zakończenia naruszenia, w takim razie ostatnim rokiem obrotowym winien być okres od dnia 1 lipca 2001 r. do dnia 30 czerwca 2002 r. (który odpowiada wartości obrotu w wysokości 1 607 946,90 EUR), a nie rok obrotowy rozpoczynający się w dniu 1 lipca 2000 r. a kończący się w dniu 30 czerwca 2001 r., który mimo to został uwzględniony w zaskarżonej decyzji.
- ¹⁷¹ W odpowiedzi na skargę Komisja przyznała, że wytyczne z 2006 r. nie oferują całościowej odpowiedzi na pytanie, jakie dane winna ona brać pod uwagę jako dane wyjściowe. W duplice Komisja również przyznała, że okres od dnia 1 lipca 2001 r. do dnia 30 czerwca 2002 r. jest bardziej odpowiedni jako rok referencyjny niż rok, który uwzględniła ona w zaskarżonej decyzji.

Ocena Sądu

- ¹⁷² W dniu 24 lipca 2009 r. Komisja wydała decyzję C(2009) 5810 zmieniającą zaskarżoną decyzję w odniesieniu do wartości sprzedaży uwzględnionej w celu obliczenia

podstawowej kwoty grzywny nałożonej na Gosselin i Portielje (zob. pkt 19 powyżej). W decyzji tej Komisja jako rok referencyjny przyjęła okres od dnia 1 lipca 2001 r. do dnia 30 czerwca 2002 r., a jako wartość obrotu mającą znaczenie dla sprawy – kwotę 1 607 946 EUR. W konsekwencji Komisja obniżyła grzywnę nałożoną na Gosselin do kwoty 3,28 mln EUR, w ramach, której Portielje była solidarnie odpowiedzialna do wysokości 270 000 EUR.

- 173 Ponieważ Komisja uznała zasadność części trzeciej niniejszego zarzutu, a w konsekwencji zmieniła zaskarżoną decyzję, umarza się postępowanie w przedmiocie tej części zarzutu.
- 174 Ponieważ czas trwania naruszenia został obniżony do 7 lat i 6 miesięcy (zob. pkt 169 powyżej), kwota grzywny nałożonej na Gosselin winna zostać obniżona do kwoty 2,32 mln EUR (skorygowana wartość obrotu pomnożona przez 0,17 i przez 7,5, zwiększona o kwotę dodatkową w celu odstraszenia).

W przedmiocie okoliczności łagodzących

Argumenty stron

- 175 Skarżące są zdania, że w zaskarżonej decyzji Komisja błędnie odrzuciła możliwość uwzględnienia okoliczności łagodzących, związanych z ograniczonym udziałem Gosselin w kartelu oraz jej nieistotną rolą w ramach tego udziału. Podnoszą one w tym względzie po pierwsze, że Gosselin nie była zaangażowana w tworzenie kartelu oraz że nie uczestniczyła w porozumieniach w sprawie cen. Jej rzekome zaangażowanie w porozumienia w sprawie prowizji było ograniczone i sporadyczne.

- 176 Po drugie, oceniają one, iż decyzja nie wykazała w żaden sposób, by Gosselin wiedziała lub powinna była wiedzieć, że jej zachowania wpisują się w całościowy plan oraz że ów całościowy plan pokrywa ogół konstytutywnych elementów kartelu. Poza tym kwestionują one, by ewentualna odpowiedzialność za całość kartelu była wystarczającym powodem, by odrzucić możliwość zastosowania okoliczności łagodzących ze względu na bardzo ograniczoną rolę, jaką określone przedsiębiorstwo odgrywało w ramach kartelu.
- 177 Po trzecie, skarżące twierdzą, że pracownicy przedsiębiorstw i członkowie służb instytucji odpowiedzialni w ich ramach za przeprowadzki byli świetnie poinformowani o zasadzie pozornych kosztorysów i widzieli w tym sposób na łatwe skompletowanie akt administracyjnych przeprowadzek. Ponieważ chodziło o praktykę, której zaangażowane w kartel spółki świadczące usługi w dziedzinie przeprowadzek nie ukrywały, pracownicy odpowiedzialni za przeprowadzki musieli wiedzieć o stosowaniu pozornych kosztorysów. Jeśli chodzi o Gosselin, akta sprawy zawierają przykład dotyczący pracownika Wspólnoty, do którego uprawnień należało sygnowanie przeprowadzek międzynarodowych, który poprosił o wystawienie pozornego kosztorysu.
- 178 Komisja odrzuca te argumenty.

Ocena Sądu

- 179 Z zaskarżonej decyzji wynika, że Komisja nie uwzględniła żadnej okoliczności łagodzącej. Skarżące twierdzą jednak, że Komisja winna była uwzględnić fakt, iż Gosselin nie została wskazana jako współtwórca kartelu oraz fakt, iż nie uczestniczyła ona w porozumieniach w sprawie cen (zarzut pierwszy) oraz to, iż nie wiedziała, że jej zachowania wpisywały się w ogólny plan (zarzut drugi) oraz że pewni pracownicy Komisji wiedzieli o stosowaniu pozornych kosztorysów (zarzut trzeci).

— W przedmiocie zarzutów pierwszego i drugiego

- 180 Po pierwsze, odnosząc się do twierdzenia, zgodnie z którym Gosselin nie brała udziału w tworzeniu kartelu oraz nie uczestniczyła w pisemnych porozumieniach, należy stwierdzić, że jej pierwszy udokumentowany udział w realizacji porozumień w sprawie prowizji rzeczywiście datuje się na 1992 r., podczas gdy praktyki te zostały zapoczątkowane w latach 80. Niemniej jednak dowód ten ma znaczenie wyłącznie w kontekście odpowiedzi na pytanie, czy przedsiębiorstwo odgrywało rolę przywódcy lub inicjatora, która to rola może zostać uznana za okoliczność obciążającą na mocy pkt 28 wytycznych z 2006 r. Natomiast fakt, iż spółka ta nie brała aktywnego udziału w ustanawianiu porozumień antykonkurencyjnych, których sprawa dotyczy, nie stanowi sam w sobie okoliczności łagodzącej.
- 181 Po drugie, w kwestii bardzo ograniczonego udziału Gosselin w naruszeniu, na który spółka ta się powołuje, jest bezsporne, że spółka ta nigdy nie uczestniczyła w pisemnych porozumieniach w sprawie ustalania cen ani w spotkaniach o antykonkurencyjnym celu.
- 182 W tym względzie należy wskazać, że zgodnie z pkt 29 tiret trzecie wytycznych z 2006 r. w celu skorzystania z obniżenia grzywny z powodu wystąpienia okoliczności łagodzących dane przedsiębiorstwo winno „dostarcz[yc] [...] dow[ód], że jego udział w naruszeniu przepisów jest zasadniczo ograniczony”, oraz „w konsekwencji udowodni[ć], że w okresie, w którym przystąpiło ono do wywołujących naruszenie przepisów porozumień, w istocie powstrzymywało się ono od stosowania postanowień tych porozumień, przyjmując na rynku postawę prokonkurencyjną”. W tym przypadku przesłanki te nie zostały spełnione.
- 183 Niemniej jednak posłużenie się wyrażeniem „takich jak” wskazuje, że wykaz okoliczności łagodzących zawarty w pkt 29 wytycznych z 2006 r. nie jest wyczerpujący. Poza tym, jak stwierdzono w ramach zarzutu czwartego Portielje oraz zarzutu drugiego Gosselin, szczególne okoliczności sprawy, zwłaszcza udział przedsiębiorstwa we wszystkich konstytutywnych elementach naruszenia lub jego brak, winny zostać

uwzględnione – jeżeli nie na etapie oceny wagi naruszenia, to przynajmniej w ramach dostosowania kwoty podstawowej grzywny w zależności od okoliczności łagodzących i obciążających. Obowiązek ten był bowiem jednym z powodów, które umożliwiły Trybunałowi potwierdzenie, że pojęcie jednolitego i ciągłego naruszenia nie pozostaje w sprzeczności z zasadą osobistej odpowiedzialności za naruszenia prawa konkurencji (ww. w pkt 76 wyrok w sprawie Komisja przeciwko Anic Participazioni, pkt 84). Same kryteria ustanowione w pkt 29 tiret trzecie wytycznych z 2006 r. nie gwarantują takiej możliwości. W konsekwencji należy ocenić szczególne okoliczności niniejszej sprawy.

¹⁸⁴ Jest w tym względzie bezsprzeczne, że naruszenie, którego sprawa dotyczy, ewoluowało w czasie. Pisemne porozumienia były stosowane w trakcie pierwszego etapu naruszenia, od 1984 r. do początku lat 90., by następnie zostać zarzucone. Drugi etap naruszenia charakteryzuje się posługiwaniem się pozornymi kosztorysami i prowizjami. W konsekwencji część wartości sprzedaży, którą należy uwzględnić zgodnie z pkt 19 wytycznych z 2006 r., mogła w tym czasie co do zasady ulegać zmianom. Okoliczność ta może również uzasadniać obniżenie kwoty grzywny ze względu na okoliczności łagodzące.

¹⁸⁵ Należy uznać w tym względzie, że zachowania, w których uczestniczyła Gosselin, nie stanowiły mniej poważnych naruszeń niż pisemne porozumienia w sprawie ustalania cen lub ustalanie cen ad hoc na określone przeprowadzki. Wbrew zatem twierdzeniom Gosselin, pozorne kosztorysy oraz prowizje miały również wpływ na ceny (zob. pkt 67 i nast. powyżej). Tym samym w okolicznościach niniejszej sprawy fakt, że Gosselin nie uczestniczyła w spotkaniach o antykonkurencyjnym celu, których w momencie, w którym brała ona udział w kartelu, już nie organizowano, jest bez znaczenia dla oceny wagi naruszenia, ponieważ kartel funkcjonował za pomocą mechanizmów, które sprawiały, że spotkania tego rodzaju były zbędne.

- 186 Wynika stąd, że Komisja miała wszelkie podstawy, aby ustalić jednolitą stawkę za cały okres trwania jednolitego i ciągłego naruszenia oraz aby nie uwzględnić ewolucji tego naruszenia w czasie jako okoliczności łagodzącej.
- 187 Po trzecie, odnosząc się do zarzutu skarżących, zgodnie z którym ewentualna odpowiedzialność za naruszenie jednolite i ciągle nie wystarcza, aby odrzucić okoliczność łagodzącą związaną z ograniczoną rolą danego przedsiębiorstwa w kartelu, należy stwierdzić, że jest to słuszne stwierdzenie. Niemniej jednak fakt, iż Gosselin nie wiedziała o ogólnym planie kartelu nie stanowi okoliczności łagodzącej. Argument ten miałby znaczenie w sytuacji, gdyby zamiarem skarżących było podważenie faktu popełnienia przez nie naruszenia jednolitego i ciągłego – zarzut, którego jednak nie podniosły.
- 188 Należy zatem oddalić ten zarzut.

— W przedmiocie zarzutu trzeciego

- 189 Odnosząc się do argumentu, zgodnie z którym Komisja wiedziała o posługiwaniu się pozornymi kosztorysami, należy stwierdzić, że pkt 29 tiret ostatnie wytycznych z 2006 r. przewiduje, że „podstawowa kwota grzywny może zostać obniżona, jeżeli [udzielono] na podstawie przepisów prawnych lub przez organy publiczne upoważnieni[a] lub zachęty[y] do działań zakłócających konkurencję”.
- 190 Akta sprawy nie zawierają żadnego dowodu na okoliczność, by Komisja jako instytucja upoważniona do wystawiania pozornych kosztorysów, zachęcała do tego lub o to prosiła. W rzeczywistości Komisja nie miała żadnego interesu w zachęcaniu lub tolerowaniu systemu pozornych kosztorysów, ponieważ naruszał on jej interesy. Fakt,

że niektórzy pracownicy zwracali się o wystawienie pozornych kosztorysów za przeprowadzkę, której ostateczne koszty ponosiła Komisja, nie oznacza, że instytucja ta wiedziała o tej praktyce ani że w praktyce tej uczestniczyła; należy bowiem odróżnić pracowników Komisji od Komisji jako instytucji. Osoba pozostająca w kontakcie z przedsiębiorstwem wykonującym przeprowadzkę nie jest właściwym klientem spółek świadczących usługi w dziedzinie przeprowadzek. Właściwym klientem jest instytucja lub przedsiębiorstwo, na rzecz którego osoba ta świadczy pracę i które pokrywa koszty przeprowadzki.

- 191 Zakładając nawet, że pracownik instytucji zwrócił się o wystawienie pozornego kosztorysu, Gosselin winna była wiedzieć, że tego rodzaju prośby nie mogły być formułowane w imieniu lub z inicjatywy instytucji, ponieważ w sposób oczywisty były sprzeczne z jej interesem finansowym. Wymóg dostarczenia dwóch lub trzech kosztorysów ma właśnie na celu zapewnienie minimalnej konkurencji oraz uniknięcie sytuacji, w której jedno przedsiębiorstwo świadczące usługi z zakresu przeprowadzek mogłoby jednostronnie decydować o cenach przeprowadzek.
- 192 Poza tym wiedza o antykonkurencyjnych zachowaniach niekoniecznie oznacza, że Komisja milcząco „upoważniła” do takiego zachowania lub że do niego „zachęcała” w rozumieniu pkt 29 tiret ostatnie wytycznych z 2006 r. Nie sposób bowiem utożsamiać bezczynności, na którą powołuje się Gosselin, z czynnym zachowaniem, takim jak upoważnianie lub zachęcanie.
- 193 W każdym razie należy stwierdzić, że argumenty Gosselin nie dotyczą wyłącznie pozornych kosztorysów. Praktyka posługiwania się pozornymi kosztorysami jest wyłącznie jednym ze składników jednolitego i ciągłego naruszenia. Podniesione argumenty nie mogą w żaden sposób uzasadniać praktyki płacenia prowizji.
- 194 Należy zatem odrzucić te argumenty, a tym samym oddalić ostatnią część niniejszego zarzutu.

4. W przedmiocie zarzutu piątego Portielje i zarzutu trzeciego Gosselin, dotyczących naruszenia zasady równego traktowania

¹⁹⁵ Zarzut ten został podniesiony tytułem ewentualnym i dzieli się na dwie części.

Argumenty stron

¹⁹⁶ Po pierwsze, skarżące twierdzą, że jeżeli Sąd nie zgodzi się z zasadnością ich argumentów podniesionych w tym zakresie w ramach poprzedniego zarzutu, należy stwierdzić nieważność art. 2 lit. e) zaskarżonej decyzji z tego powodu, iż Komisja nie uwzględniła w żaden sposób w procesie ustalania wysokości grzywny obiektywnej i jakościowej różnicy pomiędzy jej zachowaniem a zachowaniem spółek świadczących usługi w zakresie przeprowadzek, które uczestniczyły w „klasycznym” kartelu (Arthur Pierre, Interdean, Transworld i Ziegler).

¹⁹⁷ Po drugie, jeżeli ich argumenty podniesione w ramach tego zarzutu nie zostaną uwzględnione, oznacza to zdaniem skarżących, iż w procesie ustalania wartości sprzedaży w celu obliczenia wysokości grzywny zastosowano wobec Gosselin nierówne traktowanie, bez obiektywnego uzasadnienia.

¹⁹⁸ Komisja odsyła to swoich uwag przedstawionych w ramach poprzednich zarzutów.

Ocena Sądu

- 199 Pierwsza część tego ostatniego zarzutu nie może być traktowana odrębnie względem zarzutu drugiego podniesionego przez Gosselin. Została ona co do zasady już zbadana (zob. pkt 134 i nast. powyżej).
- 200 Biorąc pod uwagę fakt, że Komisja uznała zasadność części trzeciej zarzutu drugiego podniesionego przez Gosselin, dotyczącego wartości sprzedaży, nie jest konieczne rozpatrywanie części drugiej niniejszego zarzutu, który został podniesiony wyłącznie tytułem ewentualnym.
- 201 Z ogółu powyższych rozważań wynika, że należy stwierdzić nieważność zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim dotyczy ona Portielje (pkt 59 powyżej) oraz w zakresie, w jakim stwierdza ona, że Gosselin uczestniczyła w naruszeniu art. 81 ust. 1 WE w okresie od dnia 30 października 1993 r. do dnia 14 listopada 1996 r. (pkt 168 powyżej). Poza tym nie ma potrzeby orzekania w przedmiocie części zarzutu dotyczącego wartości sprzedaży, którą należało uwzględnić w celu obliczenia podstawowej kwoty grzywny nałożonej na Gosselin (pkt 173 powyżej). Wysokość tej grzywny winna zatem zostać obniżona do kwoty 2,32 mln EUR (pkt 174 powyżej). Skargę w sprawie T-208/08 należy oddalić w pozostałym zakresie.

W przedmiocie kosztów

- 202 Zgodnie z art. 87 § 2 regulaminu postępowania przed Sądem kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Ponieważ Komisja przegrała sprawę T-209/08, zgodnie z żądaniem Portielje należy obciążyć ją kosztami postępowania. W sprawie T-208/08 każda ze stron częściowo przegrała sprawę, a częściowo umorzono postępowanie w tej sprawie. W konsekwencji zgodnie

z art. 87 ust. 3 i 6 regulaminu postępowania przed Sądem każda ze stron w tej sprawie pokrywa swe własne koszty.

Z powyższych względów

SĄD (ósma izba)

orzeka, co następuje:

- 1) **W sprawie T-208/08 stwierdza się nieważność decyzji Komisji C(2008) 926 wersja ostateczna z dnia 11 marca 2008 r. w sprawie postępowania na podstawie art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/38.543 – Usługi w zakresie przeprowadzek międzynarodowych), w zakresie w jakim stwierdza ona, że Gosselin Group NV uczestniczyła w naruszeniu art. 81 ust. 1 WE w okresie od dnia 30 października 1993 r. do dnia 14 listopada 1996 r.**

- 2) **Wysokość grzywny nałożonej na Gosselin Group mocą art. 2 decyzji C(2008) 926, zmienionej decyzją Komisji C(2009) 5810 wersja ostateczna z dnia 24 lipca 2009 r., ustala się na kwotę 2,32 mln EUR.**

- 3) **W pozostałym zakresie skarga zostaje oddalona.**

- 4) **W sprawie T-209/08 stwierdza się nieważność decyzji Komisji C(2008) 926, zmienionej decyzją Komisji C(2009) 5810, w zakresie w jakim dotyczy ona Stichting Administratiekantoor Portielje.**

- 5) **W sprawie T-208/08 każda ze stron pokrywa własne koszty.**

- 6) **W sprawie T-209/08 Komisja Europejska zostaje obciążona kosztami postępowania.**

Papasavvas

Wahl

Dittrich

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 16 czerwca 2011 r.

Podpisy

Spis treści

Okoliczności faktyczne	II - 3649
1. Przedmiot sporu	II - 3649
2. Skarżące	II - 3650
3. Postępowanie administracyjne	II - 3650
4. Zaskarżona decyzja	II - 3651
Przebieg postępowania i żądania stron	II - 3655
Co do prawa	II - 3657
1. W przedmiocie pierwszego i drugiego zarzutu Portielje, dotyczących naruszenia art. 81 WE	II - 3658
Argumenty stron	II - 3658
Argumenty Portielje	II - 3658
Argumenty Komisji	II - 3660
Ocena Sądu	II - 3660
W przedmiocie zarzutu pierwszego	II - 3661
W przedmiocie zarzutu drugiego	II - 3664
2. W przedmiocie trzeciego zarzutu Portielje oraz pierwszego zarzutu Gosselin, dotyczących naruszenia art. 81 WE	II - 3667
W przedmiocie braku odczuwalnego ograniczenia konkurencji, na który powołują się skarżące	II - 3668
Argumenty stron	II - 3668
Ocena Sądu	II - 3669
	II - 3709

— W przedmiocie braku ograniczenia konkurencji, na który powołują się skarżące	II - 3669
— W przedmiocie dowodu na okoliczność zaistnienia antykonkurencyjnych skutków	II - 3671
— W przedmiocie odpowiedzialności z tytułu porozumień pisemnych	II - 3672
W przedmiocie braku odczuwalnych skutków dla handlu pomiędzy państwami członkowskimi, na który powołują się skarżące	II - 3673
Argumenty stron	II - 3673
Ocena Sądu	II - 3675
— W przedmiocie transgranicznego charakteru przeprowadzek	II - 3678
— W przedmiocie progu 40 mln EUR	II - 3679
— W przedmiocie progu 5%	II - 3680
3. W przedmiocie czwartego zarzutu Portielje i drugiego zarzutu Gosselin, zmierzających do obniżenia grzywny	II - 3683
W przedmiocie wagi naruszenia	II - 3684
Argumenty stron	II - 3684
Ocena Sądu	II - 3684
— W przedmiocie obowiązku uwzględnienia wszelkich okoliczności istotnych w sprawie	II - 3685
— W przedmiocie istotnej jakościowej różnicy, na którą powołują się skarżące	II - 3687
W przedmiocie czasu trwania naruszenia	II - 3692
Argumenty stron	II - 3692
Ocena Sądu	II - 3693
W przedmiocie wartości sprzedaży, którą należy uwzględnić w celu obliczenia podstawowej kwoty grzywny	II - 3698
Argumenty stron	II - 3698
Ocena Sądu	II - 3698

W przedmiocie okoliczności łagodzących	II - 3699
Argumenty stron	II - 3699
Ocena Sądu	II - 3700
— W przedmiocie zarzutów pierwszego i drugiego	II - 3701
— W przedmiocie zarzutu trzeciego	II - 3703
4. W przedmiocie zarzutu piątego Portielje i zarzutu trzeciego Gosselin, dotyczących naruszenia zasady równego traktowania	II - 3705
Argumenty stron	II - 3705
Ocena Sądu	II - 3706
W przedmiocie kosztów	II - 3706